Bütün Yapıtları - 28

PLATON

PHAİDROS

Eski Yunancadan Çeviren: Furkan Akderin

Platon, hiç kuşku yok ki düşünce tarihinin en önemli ve etkili filozoflarından biridir. Felsefenin kurumsallaşmasına ve felsefede yazılı geleneğin oluşmasına katkıda bulunmuş, iki dünyalı metafiziğiyle bütün bir Ortaçağ düşüncesini belirleyecek olan idealist felsefe geleneğinin başlatıcısı olmuştur. Hıristiyan Ortaçağ felsefesine ve İslam düşüncesine etkisi bakımından da ayrıca önem taşıyan Platon, düşünce tarihi boyunca tartışılan tüm problemleri yüzlerce yıl öncesinden ele almış ve ilk büyük felsefi sistemi inşa etmiştir.

Platon'un uzun zaman boyunca ilk diyaloğu olduğu düşünülen daha sonralarıysa son diyaloğu olduğu iddiasında bulunulan *Phaidros* aşk, sevgi, güzellik, delilik ve retorik üzerine sıra dışı bir eser olmakla kalmıyor aynı zamanda Platon'un yazı hakkındaki yergilerini de görmemizi sağlıyor.

Phaidros diyaloğu Sokrates ve onun genç dostu Phaidros arasında geçmektedir. Phaidros hatiplerin konuşmalarını, özellikle de Lysias'ın konuşmalarını dinlemeyi çok sever. Bu konuşmalardan bazılarının metinlerini Sokrates'e okur ve bunun üzerine tartışmaya başlarlar. Lysias'ın, kişinin kendisine âşık olan ve ona ilgi gösterenden ziyade başkasına ilgi göstermesi gerektiğini savunduğu konuşması ise bu tartışmanın merkezinde yer almaktadır.

İnternet satış:
saykitap.com
10 TL
ISBN 978-605-02-0577-0
9 786050 205770
SAY YAYINLARI

f facebook.com/sayyayinlari
t twitter.com/sayyayinlari
instagram.com/sayyayincilik

Say Yayınları
Platon / Bütün Yapıtları - 28

Phaidros
Özgün adı: Φαίδρος

Yayın hakları © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılan kısa alıntılar hariç yayınevinden yazılı izin alınmaksızın alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0577-0
Sertifika no: 10962

Eski Yunancadan çeviren: Furkan Akderin
Yayın koordinatörü: Levent Çeviker
Yayıma hazırlayan: Selcan Karabulut

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık
Topkapı-İstanbul
Tel.: (0212) 674 93 54
Matbaa sertifika no: 22858

1. baskı: Say Yayınları, 2017

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari

Genel dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Tel.: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

PLATON

PHAİDROS

Bütün Yapıtları - 28

Eski Yunancadan çeviren:
Furkan Akderin

say

İÇİNDEKİLER

Platon: Hayatı ve Yapıtları 7

Phaidros 23

Platon

Hayatı ve Yapıtları

Platon, düşünce tarihinin çok okunan, üzerine çok sayıda araştırmanın yapılmış olduğu, etkili ve önemli düşünürlerinin hiç kuşku yok ki en başında gelir. Bunun en önemli nedeni, Platon'un hocası Sokrates ve öğrencisi Aristoteles ile birlikte, etkisini modern zamanlara kadar devam ettirecek olan temel düşünce geleneği olarak Sokratik geleneğin veya teleolojik dünya görüşünün kurucu düşünürü olmasıdır.

Platon, bunun dışında düşünce tarihinde adı pek çok "ilk"le birleşen, yani pek çok şeyi ilk kez olarak gerçekleştirmiş bir filozoftur. Bu "ilk"lerden biri, onun felsefede yazılı geleneği başlatmış olmasından ya da daha doğrusu tüm eserleri günümüze ulaşmış ilk filozof olmasından meydana gelir. Aslında felsefede veya Grek felsefesinde yazılı gelenek, daha önce doğa filozoflarında başlamıştı. Bununla birlikte, doğa filozoflarının varlık konusunda kaleme almış oldukları *Peri Phusis* [Doğa Üstüne] adlı denemelerden hiçbiri günümüze erişmemiş, onlardan bize sadece birtakım fragmanlar kalmıştır. Sonra gelen ve felsefeyi, deyim yerindeyse gökyüzünden yeryüzüne indiren Sokrates ise, insan zihnini tembelleştirdiğine inandığı için yazılı söze pek bir değer vermemiş ve fikirlerini yazıya dökmemişti. Oysa Platon, sadece kendi düşüncelerini değil, fakat Sokrates'in de görüşlerini aktarmak amacıyla, pek çok felsefeci veya Platon yorumcusuna göre, sadece felsefe değil, aynı zamanda birer edebiyat şaheseri olan diyaloglar yazmıştı.

Platon'un adıyla birleşen bir diğer "ilk" ise, bu kez onun felsefeyi veya felsefi araştırmayla felsefe eğitimini kurumsallaştıran ilk düşünür olmasına işaret eder. Buna göre o, İtalya ziyaretlerinin birinin ardından Atina'ya dönünce satın aldığı bir bahçenin etrafını çitlerle kapatıp üzerine derslikler inşa ettirmiş ve böylelikle tarihin tanıdığı ilk yüksek eğitim ve araştırma kurumu olarak Akademia'yı vücuda getirmişti.

Platon adıyla birleşen üçüncü "ilk", bu kez onun felsefe tarihinin tanıdığı ilk büyük sistemin kurucusu olmuş olmasına işaret eder. Buna göre Yunan'da felsefi düşüncenin ilk temsilcileri olan Presokratik düşünürler "doğayı keşfederken" sadece tabiat felsefesiyle meşgul olmuşlardı.[1] Sonra gelen ve "*psukhe*yi keşfeden" Sokrates ile Sofistler ise merkezinde insanın olduğu etik ve siyaset felsefesi ağırlıklı bir sosyal felsefeyle uğraşmışlardı. Oysa Platon, sadece metafizik ve doğa felsefesi veya moral ve politik felsefe üzerine yükselen bir sosyal felsefe yerine, felsefenin bütün alt disiplin veya dallarını ihtiva eden dev bir sistem inşa etti. Felsefenin bütün konu ve problemlerine yer veren bu sistemde metafizik ya da varlık felsefesiyle epistemoloji, temeli ya da ana zemini meydana getirir. Sistemin bu iki temel disiplini ya da alt dalını, varlık-bilgi-değer sürekliliğini temin edecek şekilde tamamlayan diğer iki dalı etik ile siyaset felsefesidir. Platon'un sisteminin, merkezden dışa doğru gidecek şekilde diğer halkaları eğitim felsefesinden, estetikten, bilim felsefesinden oluşur.

Hayatı

Platon dünyaya, Atina'da MÖ 427 yılında gelmişti. O, Sparta'yla yapılan savaşın son dört ya da beş yılı boyun-

1 *Bkz.* F. M. Cornford, *Sokrates'ten Önce ve Sonra* (çev. U. C. Akın), Ayraç Yayınları, Ankara, 2003, ss. 9-10.

ca savaşacak yaşta olduğuna göre,[2] ilk gençlik yıllarında Atina'nın yaşadığı bütün sıkıntı ve çalkantılara yakından tanıklık etmişti.

Adaemintos ve Glaukon adında iki kardeşi ve Potone adında bir de kız kardeşi vardı. Soylu bir ailenin çocuğuydu. Sadece annesi Periktione tarafından değil, fakat babası Ariston tarafından da Atina'nın en soylu ailelerinden birine mensuptu.[3] Nitekim babasının soyu Kodros'a, annesinin soyu Solon'a kadar geri gidiyordu.[4] Anne tarafından Otuzlar Cuntası'nın önemli isimlerinden olan Kharmides ve Kritias'ın akrabasıydı. Onun çocukluğu ve gençliği aristokratik bir ortamda, edebiyat ve felsefeye dönük ilginin gelenekselleşmiş olduğu bir çevrede geçmişti.[5] Grek aristokrasisinin gelenek ve normlarına göre yetiştirilen Platon, askerlik görevini, yine zengin bir ailenin çocuğu olması dolayısıyla, muhtemelen süvari birliğinde yapmıştı.

Aynı Grek aristokrasisinin geleneklerine göre gençliğinde jimnastikle uğraşan Platon'un gerçek adı, büyükbabasının isminden dolayı Aristokles'ti. Argoslu güreşçi Ariston'un yanında beden eğitimi gören filozofa Platon adı beden gücünden veya göğsünün genişliğinden dolayı hocası tarafından verilmişti.[6] Diogenes Laertios'un belirttiğine göre, gençliğinde lirik ve dramatik şiirler yazmış ve bir ozan olmayı istemiş olan Platon bu türden bütün eserlerini ve tragedyalarını, Sokrates ile tanışıp onun öğrencisi olduktan sonra yakmıştır.[7]

---

2 W. T. Jones, *Batı Felsefesi Tarihi*, cilt 1, Klasik Düşünce (çev. H. Hünler), İstanbul, Paradigma Yayınları, 2006, s. 163.

3 T. Brickhouse-N. D. Smith, "Plato", Internet Encyclopedia of Philosophy.

4 W. K. C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy*, vol. 4, Cambridge, Cambridge University Press, 1975, s. 10.

5 E. Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi* (çev. A. Aydoğan), İstanbul, İz yayınları, 2001, s. 164.

6 Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (çev. C. Şentuna), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, III 4.

7 Diogenes Laertios, *age*, III 5.

Gerçekten de Sokrates'in öğrencisinin şairlerin sözde bilgisi veya bozuk politikacıların demagojisiyle yetinmesi mümkün gibi görünmüyordu. Yine Sokrates'le tanışmadan önce doğa felsefesiyle meşgul olmuş, doğa filozoflarının eserlerini incelemenin yanında, Herakleitosçu Kratylos'un kişisel öğretiminden geçmişti. Gerçekten de onun ailesinde politik önderlik neredeyse gelenekselleşmiş bir faaliyet ya da iş haline gelmişti. Yakınlarının teşvik ve telkinlerine rağmen, politik kariyerden olduğu kadar, tragedya yazarlığı ve doğa felsefesi araştırmalarından da vazgeçmesini temin eden şey, hep aynı neden, Sokrates'le tanışması oldu. Sokrates ile tesis ettiği yakın münasebet, onu sadece doğa felsefesinin değil, fakat tragedya ve politikanın da çürük zemininden uzaklaştıran en önemli etken oldu.

O, Atina'nın gücünün ve ihtişamının dorukta olduğu döneme tanıklık edememişti; ama Perikles demokrasisinde, politik gerileme ve moral çöküntünün tohumlarını bütün açıklığıyla gözlemleme imkânı bulmuştu. Savaş bozgununun ertesindeki çöküntü yıllarını, Atina'yı bozguna götüren rüşvetçi ve beceriksiz demagogların hâkimiyetinin yarattığı yıkıma tanıklık etmişti. Makedonya kralı Philippos'un Yunan kent devletine nihai darbeyi indirdiği tarihten on yıl önce, MÖ 327 yılında ölmüştü. Buna göre, hayatının akışını değiştiren birinci olay Sokrates'le tanışmasıydı. Onun sayesinde sanat ve edebiyatla uğraşmaktan, reel siyasete girmekten vazgeçip felsefeye yönelmişti.

Onun hayatının akışını tümden değiştiren ikinci ve çok daha dramatik olay, söz konusu koşullar altında hocasının başına gelenler oldu. Gerçekten de *Yedinci Mektup*'ta cunta idaresi sırasında Atina'nın yaşadığı tarihsel olayları anlatan Platon önce cunta üyelerinin başlangıçta beyan etmiş oldukları niyetlere sadık kalacaklarını ve devleti adalet yoluna sokacaklarını düşündüğünü söyler. Fakat sonra da diktatörlüğün sonuçlarına ve tiranların "eski dostlarından

birine, gelmiş geçmiş en âdil insana" reva gördükleri muameleye tanık olunca, ne kadar büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını belirtmeden yapamaz.[8] Bir süre sonra demokrasi yeniden tesis olunca, demokratik idarenin başlangıçtaki dikkati ve özeni karşısında yeniden umutlanan Platon'un son umutlarını da, Sokrates'e verilen ölüm cezasının infazı tüketmiştir. O, işte bu olayın ardından politik krize bildik reformlar yoluyla bir çözüm bulunamayacağına, hasta ve aciz devlete anayasa ya da rejim değişikliğinden ibaret bir ıslah teşebbüsünün en küçük bir yararının olamayacağına kanaat getirmişti. Çağdaş politikada mevcudiyetini tespit ettiği iki büyük kusurun, Yunan uygarlığının daha önceki dönemlerde yükselişinde etkili olan demokrasinin sonunu hazırlamasının kaçınılmaz olduğunu düşünmesine yol açmıştı. Her şeyden önce, güya bilgi kılıfı altında ortaya çıkan cehaletin demokraside uzman ve profesyonelin değil de, vasatî ve amatör olanın hâkim olmasıyla sonuçlandığını savunan Platon açısından demokrasi, Atina'da sadece cahilin hatalı yönetme hakkı anlamına geliyordu.[9]

Platon'un çağdaş politikada teşhis ettiği ikinci büyük kusur, devletin kurum ve hizmetlerinin kendi bencil çıkarlarının peşinde koşanlar tarafından doldurulmasına yol açan azgın bireycilik ruhuydu. Özel olarak oligarşinin kendine özgü yanlışını veya olumsuzluğunu ifade eden söz konusu bireycilik, ona göre, kent devletinin zengin ve fakir, tahakküm edenler ve bastırılanlar olarak ikiye bölünmesiyle sonuçlanıyordu. Toplumu ve devleti düşman kamplara bölen bu durum ve olumsuzluğun temelinde ise politikaya da sirayet eden madde veya para aşkı vardı. Demokrasiye özgü cehalet ya da amatörlük ile oligarşinin olduğu kadar demokrasinin de bir özelliği olan politik çıkarcılık ve bireyci-

8 Platon, *Mektuplar* (çev. F. Akderin), 354b, Say Yayınları, İstanbul, 2011.
9 W. J. Korab-Karpowicz, "Plato's Political Philosophy", Internet Encyclopedia of Philosophy.

lik, onun gelecekte hedef alacağı düşmanlar olarak Platon'un bilincine, işte bu dönemde yerleşmişti.

Antik kaynakların bildirdiğine göre, Sokrates'in infazının ardından, Platon, diğer Sokratesçilerle birlikte, muhtemelen güvenlik nedeniyle, Megaralı Eukleides'in yanına sığınmıştı.[10] Sonraki on iki yıl boyunca, o büyük ölçüde, Sokratik diye nitelediğimiz ilk dönem diyaloglarını yazmış ve bu arada, gözlem ve deneyim yoluyla görgüsünü arttırma ve düşüncesini derinleştirme yönünde kimi teşebbüslerde bulunarak seyahat etmiştir. Gittiği ilk yer matematik bilgisini geliştirmesine imkân sağlayan, daha sonra *Devlet*'te savunacağı genel veya sınıflar arası bir iş bölümü ilkesini öğrendiği "kadim harikalar diyarı" Mısır'dır.

İkinci yer ise meşhur matematikçi Theodoros ve Tarentumlu bilumum Pythagorasçılarla tanışmasını sağlayan İtalya'dır. Burada Philolaos ve ona bilim, felsefe ve politikanın ideal bir sentezine erişme yönünde önemli açılımlar sağlayan Arkhytas'la tanışan Platon, özellikle Arkhytas aracılığıyla I. Dionysos'un sarayına takdim edilir. O, muhtemelen prens üzerinde tesis edeceği nüfuzdan faydalanarak, bu dönemde önemli ölçüde oluşturmuş olduğu politik fikirlerini hayata geçirmeyi ümit etmişti. Sadece I. Dionysos ile değil, fakat prensin karısının kardeşi Dion ile kurduğu ilişkiye dayanarak, bu yönde iki ayrı girişimde bulundu. Özellikle II. Dionysos üzerinde uygulamaya çalıştığı filozof-kral tipi, mutlak bir başarısızlıkla sonuçlandı. İdealist bir ahlâkçı filozof ile hırslı bir aksiyon adamının bir araya gelmesi daha baştan imkânsız gibi görünmesine rağmen, yılmayan Platon'un bütün denemeleri başarısızlıkla karşılaştı ve en nihayetinde hayatı tehlikeye girdi. Böyle bir Sicilya seyahatinden dönüşünde, Atina ile savaş hâlindeki Aigina'da karaya çıkan filozof, burada esir alınarak, satılmak üzere köle pazarına çıka-

10 Diogenes Laertios, *age*, III 6.

rılmıştı. Tam bir rastlantı eseri olarak, dostlarından birinin, bazı kaynaklara göre Elis'li Phaidon'un, bazı kaynaklara göre Pythagorosçı Arkhytas'ın fidyesini ödemesi sayesinde ancak, özgürlüğüne kavuşan Platon'un, bundan sonra bu türden tehlikelerden uzak durmaya karar verdiği, politikayla sadece teorik düzeyde ilgilenmeyi seçtiği söylenebilir.

Nitekim Arkhytas veya Phaidon'a ödemeye kalkıştığı fidye parasını onların kabul etmemesi üzerine, bu parayla meşhur Yunan kahramanı Akademos'un sığınağı ya da mezarının hemen yanı başındaki bahçeyi satın alarak Akademi'yi kurdu. Burası en azından Avrupa'nın ilk büyük eğitim ve araştırma merkezi olmuştur. Hukuki bir statü kazanabilmek için dinî bir cemaat olarak organize olan ve yıkıldığı MS 529 yılına kadar Platonculuğun merkezi olma işlevi gören okulda felsefeye yaklaşım tarzı daha ziyade geometri yoluyla gerçekleşen matematiksel bir yaklaşımdı. Nitekim Bizanslı bir dil âliminin belirttiğine göre, Akademi'nin kapısına "Geometri bilmeyen buradan içeri giremez" diye yazdırmıştı. Eğitim felsefesini de politikaya tabi kılan Platon'un buradaki amacı, iyi eğitilip teçhiz edilmiş aklıyla yönetmesi gereken filozof-kralı eğitmekti. Akademi, kendisinden devlet adamları ve yasa koyucuların çıkacağı, bilim ve felsefe temelli bir politika eğitimi veren bir kurum olarak tasarlanmıştı. Gerçekten de Akademi, Helenistik dönemin sonuna kadar Yunan dünyasına hukukî ve politik bakımdan şekil vermeye çalışan en önemli merkez oldu.

Eserleri

Platon, Akademi'de geleceğin yöneticilerini, kamu görevlilerini yetiştirme amacı güderken, bu eğitimden faydalanamayanlar için birtakım felsefi eserleri diyalog tarzında kaleme alma cihetine gitmişti. Başka bir deyişle kurumda ele alınan konuların, burada öğretilen derslerin Akademi'nin kalın

duvarları içinde kaldığı yerde, Platon, dışarıdakileri de gözetecek şekilde, felsefesinin sonraki yüzyıllara intikaline izin veren bazı popüler eserler yazma yolunu seçmişti. Aslında o, bu diyalogları Akademi'nin kuruluşundan önce ya da Sokrates'in ölümünden hemen sonra yazmaya başlamıştı. Bununla da elbette, esas olarak büyük bir haksızlığa uğradığına inandığı Sokrates'in hayatını meşrulaştırmak, onu ve fikirlerini tanıtmak amacı güdüyordu.

Platon, Akademi kurulduktan sonra da yazmaya devam etmişti. Böylelikle, ona atfedilen bazı sahte ya da sözde Platonik diyaloglar bir tarafa bırakılacak olursa, otantisiteleri veya Platon tarafından kaleme alınmış olduklarından hiçbir şekilde kuşku duyulmayan 30 kadar diyalog ortaya çıktı. Söz konusu eser ya da diyaloglar, elbette öncelikle antik dünyada okunmuştu. Sadece Yunanistan'da değil, fakat Roma dünyasında da iyi tanınan Platonik diyaloglar, Ortaçağ'a gelince, *Timaeos* istisna tutulacak olursa, Hıristiyan Batı dünyasında ortadan kayboldular. Başka bir deyişle, Platon'un diyaloglarının Batı'da, uzun bir Ortaçağ boyunca varlığından haberdar olunmadı. Bu diyaloglar, öyle sanılır ki yedinci yüzyıldan itibaren bir bütün olarak İslam dünyasına geçti.[11] Gerçekten de Müslüman âlim ve mütercimler, bu diyalogları hem orijinal Grekçesiyle korudular, hem de önemli bir kısmını Arapçaya tercüme ettiler. Başta Fârâbî ve İbnü'n Nedim olmak üzere, İslami kaynaklar, İslam dünyasında varlığı bilinen, dolaşımda olup okunan 35 Platon diyaloğunun varlığından söz ederler.[12] Diyalogların Batı'ya geçişi büyük ölçüde 12. yüzyıl Rönesans'ı sırasında olmuş, onların bir bütün olarak yeniden ele alınıp incelenmeleri, tasnif edilip Latinceye tercüme edilmeleri Rönesans hümanizmi eliyle gerçekleşmiştir.

11 T. Brickhouse-N. D. Smith, "Plato", Internet Encyclopedia of Philosophy.

12 *Bkz.* F. Olguner, "Batı ve İslam Kaynakları Işığında Eflatun", *Platon Felsefesi Üzerine Araştırmalar* (der. A. Cevizci), Ankara, Gündoğan Yayınları, 1990, s. 23.

Platon'un eserlerinin Batı'daki ilk toplu baskısı, Latinceleştirilmiş adı Stephanus olan Henri Estienne tarafından 1578 yılında yapılmıştır. Stephanus, bu toplu basım dışında, diyalogların (rakamlarla gösterilen) her bir sayfasını (a, b, c, d ve e şeklinde beş ayrı harfle gösterilen) bölümlere ayırmıştır. Diyalogların bu şekilde sayfalanması ve bölümlenmesi, bugün Platonik eserlere yapılan göndermelerin ana temelini oluşturur.[13]

Bununla birlikte, modern diyebileceğimiz Platon okuması ve Platon yorumculuğu esas olarak 19. yüzyılda başlar. Bu dönemden itibaren, Platonik diyaloglar, çok yoğun bir analize tabi tutulmuş, onların kronolojisi oluşturulurken, eserler çeşitli ölçütler kullanılarak tasnif edilmiştir. Bu çalışmalar sırasında, Platon'un eserlerde geliştirmiş olduğu argümanlar kadar, eserlerin dili ve üslubu da yoğun bir analize tabi tutulmuştur. Söz konusu inceleme ya da analiz kapsamında, biri içsel diğeri dışsal olmak üzere, esas olarak iki ölçütün temel alındığı söylenebilir. Bunlardan dışsal ölçüt esas alındığında, denilebilir ki, antik kaynaklardan örneğin Aristoteles'ten, Numenius'tan, Sextos Emprikos'tan Platon'a yapılan atıflarla, diyaloglarda gördüğümüz, birtakım çağdaş kişi ve olaylara yapılan gönderimler, diyalogların birbirlerine yaptıkları referanslar titizlikle incelenmiştir. Yine aynı bağlamda Sokrates'in mahkûmiyeti ve ölümü, filozofun İtalya seyahatleri, Akademi'nin kuruluşu gibi, Platon'un hayatında önemli bir yer tutan değişik olaylar göz önüne alınmıştır.

Buna mukabil diyalogların incelenmesi ve tasnifi veya dönemleştirilmesi sırasında içsel ölçütler temele alındığında, ya eserlerde geliştirilen öğretiler ile bu öğretilerin gerisindeki argümanlara ya da diyalogların edebi yapısı, üslubu ve kalitesine bakılmıştır. Gerçekten de bunlardan birincisi söz konusu olduğunda, Platon yorumcuları filozofun etik, eğitim,

13 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age.*

politika, metafizik, psikoloji, mantık, epistemoloji ve diyalektik konusundaki görüşleriyle, onun düşüncelerinin bu konularda geçirdiği değişimleri sıkı bir analize tâbi tutmuşlardır. Buna mukabil, ikincisi söz konusu olduğunda, Platon araştırmacıları, eserlerin edebî kalite ve değerini, Platon'un diyaloglarda kullandığı diyalog ve yazım tekniğini göz önüne almışlardır. Buna göre, basit bir üslup ve diyaloğun sanatsal değeri yüksek olmayan yapısının, bununla çelişecek başka bir ölçüt olmadıkça, Platon'un gençlik diyaloglarını yansıttığı savunulurken, filozofun kariyerinde ilerledikçe, diyalogların yapısının, üslubunun ve kullanılan diyalog tekniğinin de geliştiği ve olgunlaştığı düşünülmüştür. Yine aynı bağlamda, Platon'un kullandığı terimler ve düşüncelerini ifade ediş tarzı, lingustik testlerle sıkı bir analize tâbi tutulmuştur. Farklı ölçütlerin ve çok ayrıntılı stilometrik ve linguistik tekniklerin kullanıldığı bu incelemeler sonucunda, Platon'un diyalogları, hemen bütün Platon yorumcuları arasında tam bir fikir birliği olacak şekilde, gençlik, olgunluk ve yaşlılık diye üç döneme ayrılır. Bu üç dönemin arasına da, biri gençlikten olgunluğa, diğeri de olgunluktan yaşlılığa geçiş olmak üzere, iki ayrı geçiş dönemi yerleştirilir.[14]

Buna göre, gençlik diyalogları *Sokrates'in Savunması*, *Kriton*, *Euthyphron*, *Euthydemos*, *Lakhes*, *İon*, *Protagoras*, *Kharmides*, *Gorgias*, *Küçük Hippias*, *Büyük Hippias* ve *Lysis*'ten meydana gelir. Bu diyaloglar, tarihsel olarak Sokrates'in MÖ 399 yılındaki ölümüyle Platon'un Sicilya ya da İtalya'ya 387 yılında yapmış olduğu seyahatin arasında kalan dönemde kaleme alınmışlardır.[15] Bu diyalogların üçü biyografik eserler olarak da tasnif edilir.[16] Söz konusu üç diyalog, sırasıyla *Euthyphron*, *Sokrates'in Savunması* ve *Kriton*'dur. Bu diyaloglar, esas olarak

14 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age.*

15 *Bkz.* C. Gill, "Platonic Dialogue", *A Companion to Ancient Philosophy* (ed. by M. L. Gill-P. Pellegrin), Oxford, Blackwell Publishing, 2006, s. 140.

16 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Kriton* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

Sokrates'in hayatının son aylarını, hatta günlerini bize anlatır. Bunlardan *Euthypron*'da Sokrates'e hayatına mal olacak suçlama veya mahkeme celbinin resmi makamlar tarafından nasıl tebliğ edildiği anlatılır.[17] *Savunma* ise mahkemedeki Sokrates'i, onun kendisini yöneltilen ithamlar karşısında nasıl savunduğunu anlatır. Düşünce ve hukuk tarihinin muhtemelen en önemli savunmasını ortaya koyan eserden[18] sonra kaleme alınmış olan *Kriton*, hapishanedeki Sokrates'i, onun ölmeden önceki son gününü betimler.[19]

Gençlik diyaloglarının, biçim açısından değerlendirildiklerinde, Sokrates tarafından *Savunma*'da belirtilen çürütme, sorgulama misyonu ekseninde gelişen bir erdemlilik çerçevesi içinde hayli dramatik bir yapı sergilediklerini söylemek doğru olur. Bu diyaloglar çözümsüzlükle sonuçlanan aporetik eserlerdir. Başka bir deyişle, gençlik diyalogları, Sokrates'in belirli bir ahlaki erdemle ilgili olarak başlattığı tartışma üzerinde, somut bir sonuca ulaşmadan gelişen eserler olmak durumundadır. Onlarda Platon'un gözettiği amaç, tanıdığı ve bildiği kadarıyla Sokrates'in karakterini, kişiliğini ve felsefi faaliyetini tanıtıp, ölümsüzleştirmektir. Bundan dolayı gençlik diyalogları, Sokratik diyaloglar olarak geçer. Sokratik diyaloglar, esas olarak ahlaki problemleri ele alırken, özde erdemler ve erdem tanımları üzerinde yoğunlaşır. Bu erdem söz gelimi *Euthyphron*'da dindarlık, *Lakhes*'te cesaret, *Lysis*'te dostluk, *Kharmides*'te ölçülülüktür.

Platon'un eserlerinin kronolojisi veya tasnifinde, birinci dönemin gençlik ya da Sokratik diyaloglarını, gençlik döneminden olgunluk dönemine geçişi temsil eden ara diyaloglar bulunur. Geçiş diyaloglarının tarihsel olarak 387 yılı ile 380

17 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Euthyphron* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

18 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Sokrates'in Savunması* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

19 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Kriton* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

yılları arasında kalan dönemde kaleme alınmış oldukları kabul edilir.[20] Söz konusu diyaloglar sırasıyla *Meneksenos*, *Menon* ve *Phaidon*'dur. Bu geçiş diyaloglarında, gençlik diyaloglarının tersine, ilk kez olarak birtakım pozitif öğretiler öne sürülür. Başka bir deyişle, bu eserlerin en önemli özelliği, onların Platon'un artık Sokrates'in görüşlerini aktarmakla yetinmeyip kendi görüşlerini oluşturma yoluna girmiş olmasını gözler önüne sermelerinden meydana gelir. Bu durumu, ilk olarak İtalya ziyaretinin hemen ertesinde yazılmış olan[21] *Meneksenos*'ta, açıklıkla görebiliriz. Sofistlerin felsefesini ve eğitim araçlarını daha önce gençlik dönemi diyalogları olarak *Protagoras* ve *Gorgias*'ta, eleştiri dozu yüksek olmayan bir dille aktarmış olan Platon, bu eserde, Sofistlik ve Sofistlerin öğrettiği retorik sanatıyla ilgili nihai kararını vermiş olarak karşımıza çıkar. Ama çok daha önemlisi, *Menon* ve *Phaidon*'da, Platon, felsefesinin iki önemli öğesini ortaya koymaya, yani metafizik öğretisiyle epistemolojisinin ana hatlarını ifade etmeye başlar. Söz gelimi *Menon*'da, bilginin matematikte olduğu gibi, ezeli-ebedi doğruların bilgisi olduğunu, bu bilginin *a priori* bir bilgi olmak anlamında anımsamaya dayandığını dile getiren, Pythagorasçı kaynakları açık olan bir epistemolojiyle karşılaşırız.[22] Burada sözü edilen "ruhun ölümsüzlüğü" meselesinin ana konusu olduğu *Phaidon*'da ise bu kez söz konusu bilginin objelerini oluşturan İdealara ilk kez olarak gönderme yapılır.[23]

Olgunluk dönemi diyalogları *Devlet*, *Phaidros* ve *Kratylos* adlı diyaloglardan oluşur. Yeri epeyce tartışmalı olan diyalog, *Şölen*'dir. O, pek çok yorumcuya göre, bir geçiş eseridir;

20 *Bkz.* C. Gill, *age*, s. 140.
21 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Meneksenos* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 20.
22 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Menon* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 20.
23 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Euthyphron* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 27.

bununla birlikte, azımsanmayacak bir grup yorumcu veya Platon araştırmacısı da onu olgunluk dönemi eserleri arasına yerleştirir. Olgunluk dönemi eserlerinin er temel özelliği, bu diyaloglarda artık tam olarak şekillenmiş Platon'a ait bir sistemin bulunmasıdır. Bu sistemin merkezinde ise İdealar kuramı bulunur. Platon'un sistemini, temel öğretilerini ortaya koyan söz konusu olgunluk dönemi eserleri, yaklaşık olarak 380-360 yılları arasında kaleme alınmıştır.[24] Bu dönemin diyalogları çok daha az dramatik olup, Sokratik diyalogların eğretiliğinin ve negatif tutumunun epey uzağına düşerler. Burada da, aynen ilk dönem diyaloglarında olduğu gibi, Sokrates yine baş konuşmacı ya da tartışmacıdır.

Sokratik diyaloglarda söz konusu olan moral bilgi ve ahlaki erdemlere dönük ilgi, olgunluk dönemi diyaloglarında da devam etmekle birlikte, Platon'un bu eserleri yazdığı sıralarda ilgisinin teknik anlamda daha soyut ve felsefi konulara kaydığı görülür. Zira bu diyaloglarda metafiziksel ve epistemolojik meselelere daha büyük bir ağırlık verilir, onlara daha güçlü bir biçimde vurgu yapılır. Gençlik diyaloglarıyla olgunluk dönemi diyalogları arasındaki en çarpıcı farklılık, İdealar kuramından oluşur. Platon bu diyaloglarda, İdealar kuramının metafiziksel, etik, epistemolojik ve mantıksal boyutlarını, antropolojisi ve politika anlayışıyla ilişki içinde gözler önüne serer. Dönemin en temel eseri, hiç kuşku yok ki *Devlet*'tir.

Platon'un diyaloglarının kronolojisinde dördüncü sırayı, Platon'un filozof ve yazar kariyerinde olgunluktan yaşlılığa geçişi temsil eden ara diyaloglar oluşturur. Bu eserlerin, tarihsel olarak MÖ 360 ile 355 yılları arasında kalan bir dönemde kaleme alındıkları sanılmaktadır. Bu diyalogların sayısı, tıpkı birinci döneminin diyalog sayısı gibi, üçtür. Söz konusu diyaloglar *Parmenides*, *Theaetetos* ve *Phaidros*'tan

24 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age.*

meydana gelir. Bu dönemi tanımlayan, hatta dönemin diyaloglarını birleştiren en önemli husus, onlarda Platon'un ilk kez olarak sistemine, özellikle de İdealar kuramına eleştirel bir gözle bakmaya başlamış olmasıdır. Nitekim *Parmenides*'te İdealar kuramının yol açtığı güçlük ve zorluklar üzerinde yoğunlaşılır. *Theaetetos*'ta ise, algının bilgi olma iddiasını tartışırken, öyle sanılır ki, Platon bir yandan da kendine İdealar kuramı olmadan bilgi problemine bir çözüm getirip getiremeyeceğini sorar.[25]

Platon'un yazar kariyerindeki son evreyi, yaşlılık dönemi diyalogları meydana getirir. Olgunluk dönemi diyalogları arasında *Sofist*, *Devlet Adamı*, *Timaios*, *Kritias*, *Philebos* ve *Yasalar* bulunur. Söz konusu eserler MÖ 355-347 yılları arasında kaleme alınmışlardır. Bu diyaloglarda ana Platonik öğreti, geçiş döneminin eleştirilerinin ardından nihai şekliyle sunulur. Olgunluk dönemi diyaloglarının temel eserinin *Devlet* olmasına benzer şekilde, dönemi bu kez bir üçlü olabilecek en iyi şekilde karakterize eder. Bu üçlü de *Devlet Adamı*, *Philebos* ve *Timaios*'tur. Buna göre, teleolojik dünya görüşünü hiç terk etmeden devam ettiren ve bu çerçeve içinde evrende olduğu kadar, insan ve toplumda da düzeni arayan Platon, herhangi bir varlığı iyi yapan şeyin ondaki düzen, bileşenleri arasındaki uygun ölçü ve oran olduğunu belirtmeye her üç eserde de özel bir önem atfeder.[26] O, bu eserlerde etik ve politika ile metafiziği, beşeri olan ile kozmik olanı eşsiz bir biçimde bir araya getirirken, aynı düzenin evrende olduğu kadar, insanda ve toplumda da olduğunu ortaya koyar. O, *Timaios*'ta bunu evren, *Philebos*'ta insan ve *Devlet Adamı*'nda toplum açısından ortaya koyar. Demek ki, yaşlılık diyaloglarıyla olgunluk diyaloglarını özellikle içerik yönünde birleşti-

25 Platon, Timaios 27d-28a; F. M. Cornford, *Platon'un Bilgi Kuramı*, Metne Eşlik Eden bir Yorumla Birlikte Platon'un *Theaetetos* ve *Sofist* adlı Diyalogları (çev. A. Cevizci), Ankara, 1989, ss. 12-14.

26 *Bkz.* A. Cevizci, "Önsöz", *Philebos* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2013, s. 20.

ren en önemli husus budur, yani teleolojik evren görüşüdür. Farklılık ise, politika felsefesinin veya düzen olarak adalet telakkisinin bu dönemde iki diyalogla temsil edilmesinden de anlaşılacağı üzere, siyaset teorisinin biraz daha öne çıkmasından meydana gelir. Bir başka önemli farklılık, son iki dönemde, yani olgunluktan yaşlılığa geçiş evresiyle yaşlılık dönemi eserlerinde Sokrates'in rolünün azalmasından ve diyaloğun, özellikle gençlik döneminde çok öne çıkan dramatik karakterinin tümden kaybolmasından meydana gelir. Sokrates sadece *Philebos* ve *Theaetetos*'ta baş konuşmacıdır, diğer diyaloglarda Platon'un baş sözcüsü değildir, *Yasalar*'da ise hiç görünmez. Yine son dönem diyaloglarında, sonradan zoraki bir biçimde diyaloga dönüştürülmüş olduğu sanılan, uzun sunum ya da serimlerin belirleyici olmaya başladığı deneme formu ağır basar.

Ahmet Cevizci

PHAİDROS

SOKRATES: Sevgili Phaidros! Nereden gelip nereye gi- 227
diyorsun?

PHAİDROS: Kephalos'un oğlu Lysias'ın yanından geliyorum ve surların dışına doğru yürüyüşe çıkıyorum. Sabahtan bu yana Lysias'ın yanında oturup epeyce zaman harcadım. Şimdi de hem benim hem de Lysias'ın arkadaşı olan Akoumenos'un önerisiyle yürüyüşe çıkmaya karar verdim. Buradaki yolların kentin içindekilerden daha az yorucu olduğunu söylüyor.

SOKRATES: Haklı, peki ya Lysias! Sanırım o da kentteydi, değil mi?

PHAİDROS: Evet o da Olympos Tapınağı yakınlarında Morykhia'a ait olan Epikrates'in evindeydi.

SOKRATES: Peki ya ne konuşuldu? Gerçi Lysias'ın sözleriyle sizleri eğlendirdiği çok belli.

PHAİDROS: Eğer boş zamanın varsa birlikte yürüyelim, hem neler konuşulduğunu öğrenmiş olursun.

SOKRATES: Lysias ile olan konuşmanızı dinlemekten daha önemli bir işim olduğunu düşünüyor musun? Pindaros[1] ne diyordu: "İşten bile daha önemli bir şey!"

PHAİDROS: Hadi gidelim o zaman

SOKRATES: Anlat bakalım.

PHAİDROS: Sokrates! Senin gibilerin duymak isteyeceği türden bir konuşma oldu. Konuşma döndü dolaş-

1 İÖ 522-443 yılları arasında yaşamış Yunan şair.

tı bir şekilde aşk üzerine yoğunlaştı. Lysias cazip güzellerden biri olarak sunuldu, ancak bu bir âşığı tarafından yapılmadı. Söyledikleri arasında en zekice olanlardan biri de sevenlere değil sevmeyenlere iyilik yapılmasına yönelik olan sözleriydi.

SOKRATES: Ah soylu Lysias! Keşke aynı zamanda zenginler yerine fakirlere, gençler yerine yaşlılara ya da ben ve birçoğumuz gibi özelliklere sahip olan insanlara iyilik yapılması gerektiğini söyleseydi. Bu şekilde hem daha nüktedan konuşmuş hem de herkes için daha yararlı olanı söylemiş olurdu. Neyse, seni dinlemeye o kadar hevesliyim ki Herodikos'un dediği gibi duvara kadar gidip geri dönsen de, yürüyüşünü Megara'ya kadar uzatsan da peşini bırakmayacağım.

PHAİDROS: Neler söylüyorsun sevgili Sokrates? Benim
228 gibi sıradan bir insanın çağımızın en önemli yazarlarından Lysias'ın ciddi bir zaman ve emek harcayarak hazırladığı konuşmasını ezbere ve ona layık olabilecek şekilde tekrarlayabileceğimi mi sanıyorsun? Ben bunu yapabilmekten çok uzağım ancak yapabilmeyi çok zengin olmaya tercih ederdim.

SOKRATES: Eğer Phaidros'u tanımıyorsam kendimi unutmuşum demektir. Ancak bunlar doğru olmadığına göre benim bildiğim Phaidros Lysias'ı defalarca dinlemiştir, Lysias da bu zorlamaya keyifle boyun eğmiştir. Ancak Phaidros'a bu da yetmezdi, bu nedenle istediği gibi okuyabilmek için kitabı ödünç aldı ve sabahtan bu yana oturmuş okuyor. Köpek üzerine yemin ederim ki[2] bu kadar uzun süre sonunda mut-

2 Antik Mısır dilinden geçmiş bir ifade. Köpek burada doğruluk sembolü olarak görülmektedir.

laka ezberlemiş olmalıdır. Dikkatini toplamak için surların dışına çıktı ama tam da bu sırada konuşmaları dinlemeye bayılan bu adamla karşılaştı. Karşılaştıkları için mutlu oldu, bu sayede paylaşacak biri oluyordu, bu nedenle de birlikte yürümeyi önerdi. Konuşmaları dinlemeye bayılan adam konuşmasını isteyince direndi, fakat en sonunda kendisini gerçekten dinlemek isteyip istemediğine bakmaksızın konuşmak istedi. Phaidros! Eninde sonunda yapılacak şeyi bir an önce yaptırmalısın.

PHAİDROS: Elimden gelenin en iyisini yapacağım, zaten konuşmazsak peşimden ayrılmayacaksın.

SOKRATES: Benim hakkımdaki düşüncelerin ne kadar da doğru!

PHAİDROS: Tamam Sokrates, söylediğin gibi yapacağım. Ancak onun söylediği tüm sözleri ezberlemedim. Yine de baştan başlayarak seven ve sevmeyen hakkında söylediklerini tekrarlamaya çalışacağım.

SOKRATES: Tamam ama öncelikle elbisenin altında sol elinde ne sakladığını söyler misin? Sonra konuşmaya başlarsın ancak bana kalırsa bu konuşma şu an sende. Eğer dediğim doğruysa her ne kadar seni çok sevsem de Lysias buradaysa sana yardımcı olacağımı sanma. Evet, hadi gel buraya ve göster şunu.

PHAİDROS: Dur. Seninle konuşarak kendimi tartma imkânım vardı, şimdi gelmiş bu imkânı elimden çalıyorsun. Bir yerde oturup okuyalım mı?

SOKRATES: Buradan dönüp Ilisos boyunca devam edelim, sonra sessiz bir yer bulup otururuz. 229

PHAİDROS: Neyse ki yalınayak çıkmışım, sen zaten hep öyle geziniyorsun. Su kenarında yürümemiz daha

iyi olur. Hem yılın bu zamanında ve günün bu saatinde gayet iyi bir tercih gibi görünüyor.

SOKRATES: Tamam, bir yandan da oturabileceğimiz bir yer bakalım.

PHAİDROS: Uzun çınar ağacını görüyor musun?

SOKRATES: Evet, görüyorum.

PHAİDROS: Altındaki gölgede oturabiliriz, hem güzel esiyor. İstersek çimlerde uzanabiliriz de.

SOKRATES: Gidelim.

PHAİDROS: Sokrates! Boreas'ın Oreithyia'yı buralarda Ilisos yakınlarında bir yerlerde kaçırıp götürdüğü anlatılır, değil mi?

SOKRATES: Doğru, hikâye böyle.

PHAİDROS: Olay burada mı olmuş? Çünkü bu dere çok temiz, berrak ve güzel görünüyor. Tam da böyle genç kızların oynamalarına müsait bir yer.

SOKRATES: Yok, iki ya da üç stadion[3] aşağısı, Agra'ya giden yolun karşısında bir yer. Hatta orada bir Boreas sunağı da bulunmakta.

PHAİDROS: Öyle mi? Hiç duymamıştım Zeus aşkına Sokrates, sen bu hikâyenin doğruluğuna inanıyor musun?

SOKRATES: Bu kadar bilge insan gibi ben de olanlara inanmasaydım garip bir insan olmazdım ve sana bilgiççe Boreas onu Pharmakeia ile birlikte olduğu sırada yakındaki kayalığa doğru sürüklemiş ve bu şekilde ölünce de Boreas tarafından kaçırıldığı anlatılmaya başlanmış derdim. Kim bilir belki de Areopagos'tan kaçırıldı çünkü bazı anlatılara göre

3 Eski Yunanların kullandığı, yaklaşık 185. 4 metrelik uzunluk ölçüsü birimi.

olay bu şekilde gerçekleşmiştir.[4] Phaidros! Ben bu tür hikâyeleri seviyorum ancak anlatılan şeylerin akıllı ve çaba harcamayı seven, öte yandan pek de şanslı olmayan insanların kafasından çıktığını düşünüyorum. Böyle dememin nedeni bu tür hikâyelerin hemen ardından Hippokentauros, Khimaira, Gorgone, Pegasos ya da buna benzer anlaşılması zor ve saçma sapan bir kalabalıktan bahsetmeleridir. Aslında bir insanın, hiç inanmamakla beraber, böyle bir hikâyeyi gerçeğe uygun ve dini bir bilgelikle açıklayabilmesi için epeyce boş zamanı olması gerekir. Benim bu türden hikâyelerle ilgilenebilecek zamanım yok. Böyle söylememin nedeni kendimi henüz Delphoi yazıtına uygun bir şekilde biliyor bile olmamam. Kendini bilmeyen birinin bu türden şeyleri incelemesi de bana 230
saçma geliyor. Bu nedenle bu konularda genel olarak doğru bilinen şeyleri ben de doğru kabul ettim ve incelememi daha önceden de belirttiğim şekilde kendime yönelttim. Ben Typhon'dan daha fazla kafaya sahip bir canavar mıyım yoksa doğasında tanrısal ve gösterişsiz bir kaderden pay almış sakin ve gösterişsiz bir varlık mıyım? Neyse, sanırım biraz önce söz ettiğimiz ağaç buydu değil mi?

PHAİDROS: Evet, buydu.

SOKRATES: Hera aşkına! Dinlenmeye ne kadar da uygun bir yer. Ağaç epeyce geniş ve yüksek, uzunluğu ve gölgesi çok hoş, ayrıca dalındaki çiçekler sayesinde her yer güzel kokularla dolu. Ağacın altından akan su da soğuk, sanki tam da ayaklarımın istediği şekilde. Genç kızlara, süslere, heykellere bakılırsa bura-

4 Bu cümlenin metne ait olup olmadığı tartışmalıdır.

sı Nympheler ya da Akheloios'un kutsal alanı gibi. Ayrıca güzel de bir esinti var, bu da insanın içini huzurla dolduruyor. Bir yandan ağustosböcekleri koro halinde ses çıkarıyorlar, çimenler ise yattığımız zaman kafamızı rahatça üzerine koyabilecek kadar güzel uzunlukta. Evet sevgili Phaidros! Yabancı birini gerçekten de güzel bir yere getirdin.

PHAİDROS: Sen inanılmaz derecede dikkat çekici ve tuhaf bir insansın. Sanki buralı değilmiş gibi, kendisine rehber olunan bir yabancı gibi konuşuyorsun. Sanırım hiçbir zaman şehrin surlarının dışına çıkmadın, hiçbir zaman nehrin sınırlarını da aşmadın.

SOKRATES: Sevgili dostum beni affet! Ben her zaman öğrenmeye çalışan bir insanım. Kırlarda ya da ağaçlarda bir şey öğrenme şansım yok ama kentlerdeki insanlardan bir şeyler öğrenebilirim. Ancak sen beni kentten nasıl çıkaracağını biliyor gibisin. Hayvanların karınları acıktığı zaman önlerine bir dal ya da meyve koyarlar, hayvan da ardından gider. Sen de aynı şekilde kitapta yazanları önümden sürükleyip beni Attika'da ya da daha uzakta istediğin bir yere götürebilirsin. Neyse, şu anda buraya geldik ve burada uzanmak istiyorum. Sen de nasıl rahatça okuyabileceğini düşünüyorsan o şekilde otur ve okumaya başla.

PHAİDROS: Başlıyorum. "Nasıl bir durumda olduğumun
231 farkındasın ve bundan ne şekilde bir yarar sağlayacağımızı tahmin ettiğimi de söyledim. Sana âşık olmadığım için beni reddetmemen gerekir diye düşünüyorum. Âşık bir insan aşkı bittiği zaman eskiden yaptığı iyiliklerden utanç duyar. Âşık olmayan insanların bu şekilde bir duygu yaşamaları ihtimal da-

hilinde değildir. Çünkü iyilik yapmalarının nedeni bir zorunluluk değil, tamamen isteklerinin bir sonucudur ve yapabildikleri ve istedikleri kadar iyilik yaparlar. Âşık insanlar ise aşkı hem iyiliklerinin hem de kötülüklerinin nedeni olarak görürler. Ayrıca yaşadıkları problemler de bundan kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı vermeleri gereken değeri aslında geçmişte vermiş olduklarını düşünürler. Âşık olmayan bir insan işlerini aşk nedeniyle savsaklamamıştır, ayrıca çekilen acıların nedeni, başka insanlarla yaşanan problemlerin nedeni aşk değildir. Böylesine kötü bir durumla karşı karşıya bulunulmadığı için de sadece mutlu olacaklarını düşündükleri şeyleri yaparlar. Eğer âşık insanların en sevdiği insanların âşık oldukları insanlar olduğu, bu insanların eylemleri ve sözleriyle mutlu edebilmek adına başkalarını mutsuz etmeleri söz konusu olduğunda herkesin nefretini kazansalar da çoğu insan tarafından büyük saygı gördüklerini zannediyorsan onların doğru söyleyip söylemediğini anlamak çok kolaydır. Yeni birine âşık oldukları zaman bu sevgililerini elbette eski sevgililerinden daha fazla önemseyeceklerdir. Hatta yenisi isterse eskisine kötülük de yaparlar. Bu durumda bu insana bir iş verilebilir mi? Hem de işlerin biraz farkında olan bir insan durumun düzeltilemeyecek kadar kötü olduğunun farkındadır. Öte yandan kendileri de aklı başında olmadıklarını bilirler, kendilerini hasta olarak görürler ve düşüncelerini kontrol edemediklerinin farkındadırlar. Buna karşın yine de kendilerine hâkim değillerdir. İşler bu durumdayken kendilerine geldikleri zaman eskiden yapmaya çalıştıkları şeyin iyi olduğunu düşünmele-

rine ihtimal var mıdır? Eğer âşık insanlar arasından en iyisini seçmeye çalışırsan elinde çok az seçeneğin olur, oysaki âşık olmayanlar arasında bir seçim yapacağın zaman bu kez elinde çok sayıda seçeneğin olur ve dostluğunun karşılığını verebilecek bir insanı bulabilme ihtimalin de artar. Eğer görenekler seni endişelendiriyorsa ve insanların dedikodu yapıp
232 seni eleştirmesinden çekiniyorsan bilmen gereken bir şey var: Âşık insanlar herkesin kendilerini kıskandıklarını zannederler, oysaki kendileri herkesi kıskanıyorlardır, bu insanların yanında sevgiden bahsetmek, bu konudan sürekli konuşmak kendilerinin boşa uğraşmadığını ispatlamak açısından yararlı olabilir. Oysaki âşık olmayan insanlar kendilerine hâkim durumdadırlar, bu nedenle de insanların beğenilerine göre değil kendilerine göre en iyi olanı seçmeyi tercih ederler. Yine çoğu âşık insan âşık olduğu kimsenin ne yaptığını gözlemlemeye ya da buna benzer şeyler yapmaya zaman ayırır. Bu durumdayken birbirleriyle konuşuyorsa aslında bu durumun nedeninin şu anda ya da gelecekte var olan bir istekten kaynaklandığı düşünülür. Öte yandan âşık olmayanlar için benzeri bir eleştiri getirilmez çünkü bu insanların bir araya gelmelerinin nedeninin dostluk ya da başka bir haz temelli olduğu sanılır. Yine dostluğun devam etmesinin zor olduğu ve başka bir şey sonucunda ortaya çıkabilecek bir tartışmanın her iki tarafa da zarar vereceğini bilmen ve böylesi bir durumda geri durmanın insana en büyük zararı vereceği düşüncesinden hareketle âşıklardan daha fazla çekinmen gerekir. Bu insanlar için her şey yaralayıcıdır, her şeyin kendilerine zarar vermek

için yapıldığını düşünürler. Bu nedenle de sevgililerini başka insanlarla paylaşmak istemezler. Zenginlerin yanında durmazlar çünkü onlarla para bakımından boy ölçüşemezler, eğitimli insanların yanında durmazlar çünkü onlarla eğitim bakımından boy ölçüşemezler, daha zayıf oldukları düşüncesiyle hepsinden uzak dururlar. Bu durumdaki herkese karşıdırlar, eğer bu türden insanların sözlerini dinlersen etrafında kimsecikler kalmaz. Daha akıllıca hareket edip kendi çıkarlarını düşünürsen bu kez de başka anlaşmazlıklar ortaya çıkar. Âşık olmayan insanlar ise sahip oldukları erdemlere göre hareket ederler, bu nedenle yanındaki insanları kıskanmazlar, hatta bu şekilde hareket etmeyenlerden hoşlanmazlar. Çünkü birileri tarafından küçümseneceklerini ve başka birilerinden çıkar elde edeceklerini bilirler. Bu türden insanların yanında olman halinde düşmanlık yerine dostluk elde etme ihtimalin daha fazla olacaktır. Âşık olan çoğu insan karşısındaki insanların karakterlerini tanımadan, alışkanlıklarını bilmeden bedenlerinin isteklerinin peşinden gider. İşte bu 233
nedenle beden istekleri söndükten sonra âşıklarıyla dost olarak kalamazlar. Âşık olmayanlar ise bundan önce zaten karşılarındakiyle dost oldukları için isteklerine kavuştuktan sonra dostluğun bitmesi diye bir şey gerçekleşmez, sadece eskiden olanları güzel bir geçmiş olarak tanımlarlar. Bu nedenle bir âşığı değil de beni dinle. Âşığın olan insanlar yaptıklarını ya da söylediklerini çok güzel olduğundan değil seni memnun edememekten korku duydukları için ya da istekleri akıllarının önüne geçtiği için beğenirler. Buralarda aşk ortaya çıkar. O, başka hiç kimseyi

mutsuz etmeyecek şeyleri mutsuz âşıkların gözünde dünyanın en büyük derdiymiş gibi gösterirken mutlu âşıkları en gereksiz şeyleri övmek zorunda da bırakabilir. Bu nedenle âşıklar kıskanılmamalı onlara acınmalıdır. Eğer beni dinlersen sana şu anda elde edeceğimiz hazları değil aynı zamanda gelecekteki çıkarlarını da öneriyorum. Sadece sevginin peşinden gitmeden, gerçekten kendine hâkim olarak, küçük işlerden büyük kavgalar çıkararak değil, büyük işlerde bile sakin kalarak küçük itirazlarda bulunman, bilinçsizce yapılan hataları hoş görüp bilinçli bir şekilde yapılanları engellemeye çalışmalısın. Bu sayede uzunca bir süre devam edecek bir dostluk kurulabilir. Eğer karşındaki kişinin âşığı olmadan onunla güçlü bir dostluk kurulamayacağına inanıyorsan o zaman aklına çocuklarını, aileni getir; bu mantığa göre onlara da bağlı kalmamalısın, aynı şekilde işin içinde istekler olmadan hiçbir şekilde güçlü bir dostluk ilişkisi kurulamayacağı fikrinde olman gerekir. Öte yandan kimin daha fazla ihtiyacı varsa ona iyilikte bulunmak gerekiyorsa diğer konularda da benzeri şekilde davranarak en iyiler için değil en fazla ihtiyacı olanlar için iyilikte bulunmak gerekir. Çünkü bu insanları büyük problemlerden kurtardığın için sana çok teşekkür edeceklerdir. Yani bir yemek vereceğin zaman en iyi dostlarını değil, dilencileri ya da aç kimseleri çağırman gerekir. Sadece bu tür insanlar verdiğin yemekten dolayı seni severler, yanından ayrılmazlar. Sana karşı kendilerini diğerlerinden çok daha fazla borçlu hissederler, senin için bol bol dua ederler. Belki de söylediğim doğru değil ve en fazla ihtiyacı olana değil de iyiliğinin karşılığı-

nı en iyi şekilde ödeyecek olana iyilik yapmak gerekir. Sadece senden isteyenlere değil, sana yarar getirecek olanlara, sadece gençliğin tadını çıkarmak 234
isteyenlere değil, iyiliklerini yaşlandığı zaman da seninle paylaşacak olanlara, başarılarının sürekli reklamını yapıp kendisiyle övünenlere değil de sakin davranıp başarılarından söz etmeye utananlara, kısa süreliğine sevenlere değil uzunca bir zaman aynı şekilde dostun olanlara, istekleri bittiğinde kavga çıkarmak için bahane üretenlere değil, gençliği sona erip erdemi sona ermeyenlere iyilik yapmak gerekir. İşte bu nedenle âşık insanlar dostları tarafından yaptıkları yanlışlar nedeniyle eleştirilir oysaki âşık olmayanların kendi işlerini savsakladıkları için dostları tarafından eleştirilmeleri söz konusu olmaz. Belki de âşık olmayan herkese iyilik yapılması gerekip gerekmediğini soracaksın. Öte yandan bir âşık bile kalkıp sana diğer âşıklara iyilik yapmanı önermez. Çünkü bu şekilde olursa yapılan iyiliğin değeri karşındakine denk düşmeyebilir hem de diğer insanlardan ilişkini saklamak istersen bunu beceremeyebilirsin. Bir ilişki iki taraftan birine zarar vermemeli her iki tarafa da yarar getirmelidir. Konu hakkında yeterince şey söyledim, unuttuğumu düşündüğün bir şeyler varsa hatırlatabilirsin." Sokrates! Konuşmayı nasıl buldun? Özellikle de kelimelerin söylenmesi bakımından muhteşem değil mi?

SOKRATES: Öylesine muhteşem ki beni benden aldı. Phaidros! Biraz da böyle olmasının nedeni sensin. Sana her bakışımda metni okumaktan zevk aldığını fark ettim. Bakkhus taraftarları gibi senin ardından

gelip keyfine ortak olma nedenim de böylesine konuşmalara benden daha fazla ilgi duyduğunu biliyor olmam.

PHAİDROS: Tamam da sanki biraz dalga geçiyor gibisin.

SOKRATES: Dalga geçtiğimi ve ciddi olmadığımı mı sanıyorsun?

PHAİDROS: Yok hayır ama Sokrates lüften yanıt ver: Zeus aşkına başka Yunanlar arasında bu tür konularda bu şekilde ya da daha iyi konuşabilecek başka biri var mı?

SOKRATES: Ancak sana göre bizler bu konuşmayı kelimeler özenle seçildi diye değil de yazarı gerekenleri söyledi diye mi övmeliyiz? Eğer böyleyse bu senin iyiliğin
235 olmalı çünkü kendi adıma konuşmayı çok da iyi anlayamadığımı itiraf etmeliyim. Aslında sadece biçimsel açıdan onunla ilgilendim, yoksa içerik bakımından konuşulanların Lysias için bile yeterli olmadığını düşünüyorum. Phaidros! Diyeceğin başka bir şey yoksa şöyle söylemeliyim: Yazar sanki başka söyleyecek bir şeyi yokmuş da bu nedenle aynı şeyleri birkaç defa tekrarlıyormuş ya da daha önceden bu konular üzerine hiç düşünmemiş gibi geldi bana. Sanki genç bir adam aynı şeyleri iki farklı yöntemle söylüyor ve bu şekilde derdini en iyi şekilde anlatmak istiyor gibiydi.

PHAİDROS: Sokrates! Söylediğinin bir anlamı yok, aslında en önemli özelliği bahsettiğin şeydi. En önemli noktaları gözden kaçırmadı, hem bugüne kadar hiç kimse onun kadar güzel ve iyi bir şekilde konuşmamıştı.

SOKRATES: Bu konuda aynı fikirde değiliz, eğer seni memnun edecek diye onun konuşmasını beğensem bu kez eskiden bu konu hakkında görüşlerini ifade etmiş kadın ve erkek bilgeler beni eleştirirler.

PHAİDROS: Kimmiş onlar? Bu konuşmadan daha iyisini nerede okudun?

SOKRATES: Bunu hemen söyleyemem. Fakat güzel Sappho,[5] bilge Anakreon[6] ya da başka kimselerden daha iyilerini duydum. Peki neden bu fikirdeyim? Sevgili dostum sadece içimdeki sesi dinleyip bundan daha iyisini konuşabileceğimi biliyorum. Ayrıca düşüncelerimi kendi kendime bulmadığımın da farkındayım. Böyle olduğu için de diğer insanların sözlerini dinleyip bir testi gibi dolmalıyım. Belki de unutkanlığımdan dolayı bu sözleri kimden ve nerede duyduğumu unutuyorum.

PHAİDROS: Ey çok soylu adam ne kadar güzel söyledin. Seni söylemeye zorlasam da yanıt verme ve bunları kimden ve nerede duyduğunu söyleme. Sadece söylediğin şeyi yaparak bu kitaptakinden daha iyi ve güzel şeyler söyle. Ben de dokuz arkhon gibi Delphoi'ya hayat kadar geniş boyutta, altın heykeller diktireceğim, hem sadece kendi heykelim değil seninki de olacak.

SOKRATES: Lysias'ın baştan aşağı yanlış yaptığını düşündüğümü ve ondan tamamen farklı şeyler söyleyeceğimi sanıyorsan gerçekten de çok iyi niyetli ve altın kalpli bir insansın. Oysaki en sıradan yazar bile böylesine bir durumla karşılaşmaz. Öncelikle konuşmanın konusuna bakalım. Sence kim böylesine bir konu hakkında konuşup sevmeyene sevenden daha fazla iyilik yapılmasını önerirken aynı zamanda birini akıllıca diğerinin akılsızca hareket ettiğini 236

5 İÖ 7. ve 6. yüzyıllarda yaşamış Yunan kadın şair.

6 İÖ 570-488 yılları arasında yaşamış Yunan şair.

söyler? Böyle şeyler zorunlu olarak konuşulması gerekirken kim başka şeylerden bahseder? Bence böylesine konularda konuşanlara belli bir saygı gösterilmeli ve bu konuşmalardaki yenilikten ziyade biçim övülmeli. Konuşulması zorunlu olmayan konular söz konusu olduğunda bu kez hem biçim hem de yenilik övülmeli.

PHAİDROS: Bence de. Hem zaten anlaşılan ölçülü konuşuyorsun. Bu durumda bence şuradan başla: Seven sevmeyenden daha perişandır. Bundan sonrasında Lysias'dan daha uzun ve iyi konuşursan heykelini Olympia'daki Kypselos Sunağı'na yaptıracağım.

SOKRATES: Sevdiğini eleştirdim diye hemen beni ciddiye alma Phaidros! Hem gerçekten de benim onun hitabetini ve marifetini aşacak şeyler söyleyeceğimi düşünüyor musun?

PHAİDROS: Böyle söyleyerek bana da aynı fırsatı sundun. Artık olabildiğince iyi bir şekilde konuşman gerekiyor. Hem komedya oyuncularının birbirlerine laf söyledikleri zaman düştükleri kötü durumun bir benzerinin başımıza gelmemesi için dikkatli olmalıyız. Ayrıca "kendimi bilmiyorsam kendimi unutmuşumdur" ya da "konuşmayı çok istiyordu ama istemiyormuş gibi ağırdan aldı" gibi şeyler söylemek zorunda bırakma beni. Ayrıca içindeki sözleri söylemeden hiçbir yere gidemezsin. Burada başbaşayız ve senden güçlü bir gencim. Şimdi söylediklerimden bir sonuç çıkar ve zorunda olduğun için değil de istediğin için konuş.

SOKRATES: Ama sevgili Phaidros! Konunun uzmanına karşı hem de herhangi bir hazırlığım olmadan konuşursam kötü duruma düşerim.

PHAİDROS: Şimdi beni dinle ve beni aptal yerine koyma. Seni konuşturacak şeyler söyleyeceğim.

SOKRATES: Söylememen için dua ediyorum.

PHAİDROS: Evet söyleyeceğim, hem de yemin edeceğim. Yemin ederim ki... Acaba hangi tanrı adına yemin etsem? Şuradaki çınar ağacı adına! Ağaç adına yemin ederim ki bana bir konuşma yapmazsan sana bundan sonra hiç kimsenin konuşmasını göstermem ve söylemem.

SOKRATES: Seni gidi! Konuşmalara düşkün bir adamı nasıl kandıracağını çok iyi biliyorsun.

PHAİDROS: Peki o zaman neden kaçıyorsun?

SOKRATES: Yemin edersen kaçmam. Böyle eğlencelerden nasıl olur da uzak kalabilirim?

PHAİDROS: Konuş o zaman. 237

SOKRATES: Nasıl konuşacağımı biliyor musun?

PHAİDROS: Nasıl?

SOKRATES: Konuşmayı hemen bitirmek ve bitirdikten sonra da seni görmemek adına yüzümü kapatarak konuşacağım.

PHAİDROS: Nasıl olursa olsun konuş.

SOKRATES: Ey Musalar! İsminiz söylediğiniz hoş şarkılardan da Ligurialıların müzik soyundan da gelse, en güzelin beni zorladığı konuda konuşmama yardımcı olun. Sizin yardımınızla bu hikâyeyi anlatayım. Çünkü daha önceden bilge olduğunu söylediği dostu şimdi daha da bilge görünmekte. Eskiden bir çocuk daha doğrusu bir genç adam vardı. Çok güzeldi ve çok âşığı vardı. Aralarından biri sevme konusunda diğerlerinden daha geride olmamasına rağmen genç adama âşık olmadığı konusunda çocuğu inandırmıştı. Hatta bir defasında kur yaparken

iyiliklerin sevene değil de sevmeyene yapılmasını iddia ederek şunları söyledi: "Herhangi bir konuda seni daha iyi yapabilmek adına sadece bir şeyin önemi vardır, o da konuşulan şeyin neyle ilgili olduğunu bilmek. Yoksa söylenenler ister istemez anlamsızlaşacaktır. Oysaki çoğu kimse şeylerin özlerini bilmediklerinin farkında değildir. Bu durumda olmalarına karşın konunun nereden başladığı konusunda hemfikir olmazlar, inceleme bu şekilde devam eder ve sonuçta hem kendi içlerinde hem de birbirleriyle hemfikir olamazlar. Bu eleştirdiğimiz hataya ikimiz de düşmeyelim. Eğer ikimizin de amacı, "Âşık olana mı yoksa olmayana mı dostluk gösterilmelidir?" sorusunun yanıtını bulmaksa öncelikle aşkın ne olduğunu, ne kadar güçlü olduğunu ve sınırlarını konuşalım. Sonra bu bilgilerden hareketle aşkın zararlı mı yoksa yararlı mı olduğunu konuşuruz. Aşkın bir istek duyma durumu olduğuna kuşku yok. Öte yandan âşık olmayanların da güzel şeyler istediklerini biliyoruz. Bu durumda âşık olanları ve olmayanları birbirlerinden nasıl ayırt edeceğiz? Herkesin içinde bir emretme ve yol gösterme duygusu vardır, bunların ardından her yere gidebiliriz. Biri doğuştan gelen haz diğeri de sonradan elde edilen iyiye ulaşma isteğidir. Bunlar arasında bazen bir anlaşma olur bazen ise kavga çıkar. Kazanan bazen biri bazen diğeri olur. İyiye yönelik olan akıl sayesinde galip gelirse bu durumda bu galibiyete ölçülü olmak deriz, akıldışı yolla hazlar galip gelir ve bizi yönetirlerse buna da ölçüsüzlük denir. Ölçüsüzlüğün çeşitli türleri ve isimleri vardır. Hangisi daha üstün olursa desteklediği kimseye güzel

238

ya da onurlu dedirtmez ve bunun yerine kendi ismini verir. Örneğin yemek yeme noktasındaki isteğimiz diğer isteklerden daha üstünse buna oburluk deriz, bunu yapan insana da obur denir. Yine içmek noktasında istek insanı zorlarsa ve bir kimseyi ele geçirirse ona ne deneceğini biliyoruz. Aynı şekilde farklı istek türleri çeşitli insanları ele geçirirlerse o insanlara ne dendiğini de biliyoruz. Bu ana kadar konuştuklarımızı neden söylediğim artık çok açık, ancak söylenen şeyler söylenmeyen şeylerden her açıdan daha anlaşılabilir olduğuna göre bir düşünce doğruya doğru yöneliyorsa ve buna üstünlük kuran güzelin hazza götürdüğünü ve beden güzelliği ile ilgili diğer isteklerle birleşerek güçlendiğini ve üstün bir hal aldığını, bunun da isminin aşk olduğunu söylemeliyiz. Phaidros! Sanki bana bir ilham gelmiş gibi, ne dersin? Sen de aynı fikirde misin?

PHAİDROS: Çok doğru Sokrates, her zaman olduğunun çok dışındasın.

SOKRATES: O halde beni sessizce dinle, zaten burası da tanrısal bir yer gibi. Konuşmam sırasında sık sık coşarsam şaşırma. Gördüğün gibi neredeyse destan tonuyla konuşacağım.

PHAİDROS: Çok haklısın.

SOKRATES: Bu durumun böyle olmasının nedeni de sensin. Neyse, devamını dinle. Çünkü esinin beni terk etme ihtimali var. Bu konuları bilmek tanrıya kalmış, biz genç adama geri dönelim. Sevgili dostum. Öğüdün nasıl olduğu söylendi ve açıklandı. Bu konudan hareketle âşık olan ve olmayan insanlardan gelen iyiliklerin ne gibi yararlar ve zararlar getireceğine bakalım. Bir insan istekler tarafından yöne-

tiliyorsa ve aynı zamanda hazlarının kölesi haline geldiyse o insanın sevdiği insan tarafından mutlu edilmesini beklemesi kadar doğal bir şey olamaz. Sağlıksız bir zihni olanlar kendilerine karşı olmayan şeyleri severler, ancak kendilerinden yukarı ya da kendilerine eşit olan şeyleri sevmezler. Bundan dolayı âşık olan insanlar sevdikleri insanların kendilerinden yukarı ya da kendilerine eşit olmasını istemezler. Bu insanları her zaman daha aşağıya ya da kötüye doğru çekmeye çalışırlar. Bilgisiz bilgiliden, korkak cesurdan, iyi hatip olmayan iyi hatipten, anlayışsız anlayışlıdan altta yer alır. Sevdiği insandaki bu tür yanlışlar ya da başka şeyler doğası gereğiyse âşığı bu durumda memnun olur. Ancak daha sonradan ortaya çıkan şeylerse bunları kendisi yaratır ya da bazı hazlara sahip olmamayı kabul eder. Aynı zamanda kıskanç da olacaktır, bu şekilde kendisine çok yararı dokunacak, onu daha cesur yapacak ve akıllıca hareket etmesini sağlayacak çoğu insan ilişkisinden uzak durarak sevgilisine büyük zarar verecektir. Âşık olan insanın sevdiği insanın küçümsenmemesi adına çaba harcaması tanrısal bir felsefedir. Sevdiği insanın en çok kendisini sevmesi diğer bilgilerden uzak durmasına yol açar ve kendisi dışında hiçbir şeyi umursamaz hale gelir. Sanki kendisini her şeymiş gibi gösterir ve karşısındakine büyük zarar verir. Bu nedenle âşık insanlar düşüncenin söz konusu olduğu işlerde asla iyi bir yardımcı olamazlar. İnsanın bedenine nasıl bakacağına dair konulardan söz etmemiz gerekiyor. Öncelikle iyiye ulaşmaya çalışan değil de hazzın peşinden giden insanın bu konularda neler yaptığına bakmamız gerekiyor. Çok

239

açık bir şekilde sert değil ama narin, güneş altında eğitim görmeyip gölgede yetişen, erkeklere yakışan işler yerine kadınsı işler yapan, doğal süsleri olmadığından garip renkli süslere ihtiyacı olan ve daha da fazla üzerine konuşmamıza gerek olmayan türden bir yaşamı olan sevgili bulacaktır. Bu türden bir bedeni olan insan savaş gibi durumlarda düşmana cesaret, dostlara korku verir. Bu konu hakkında daha fazlasını söylememize gerek yok. Sırada zengin bir âşığımız olur ve onun himayesinde yaşarsak ne gibi durumlarla karşılaşacağımızı incelemek var. Bulduğumuz sevgilinin dost, nazik ve tanrısal niteliklere sahip olmayan bir sevgili olacağına dair bir açıklama yapmıştık. Âşık olan kimse karşısındakinin ailesi, akrabası, dostları olmayan bir insan olmasını ister, 240
bu türden ilişkilerin kendi ilişkisine engel olduğunu ve kendisinin eleştirildiğini zanneder. Aynı zamanda çok parası ya da çok büyük zenginlikleri olan bir sevgiliyi bulmanın kolay olmadığını ve bulunduğu zaman da o sevgiliyi elde tutmanın kolay olmadığını sanacaktır. Bundan dolayı âşık kimse ister istemez sevgilisinin zenginliğini kıskanır, sevgilisi fakirleşirse mutlu olur. Yine sevgilisinin çok uzun bir süre boyunca bekâr olmasını ve çocuklarının olmamasını diler. Ne de olsa onun o güzel meyvelerinden uzun süre boyunca tatmaya devam etmek ister. Farklı kötülükler de vardır, ancak tanrı bu kötülüklerin içine kısa süreli hazlar koymuştur, örneğin yalakalık gibi çok tehlikeli ve zararlı bir hayvanın içinde aynı zamanda büyülü ve azalmayan bir haz da konulmuştur. Çoğu kimse fahişeleri zararlı olarak nitelendirir ama fahişelerin ardından giden gençler fahişelerden

elde edecekleri kısa süreli hazların peşindedirler. Âşıklar ise kendi sevdikleri insanlara zarar vermekle kalmazlar aynı zamanda onlarla birlikte yaşayamayacak kadar da geçimsizdirler. Atasözüne bakılırsa tencere yuvarlanır kapağını bulurmuş. Ben de aynı düşüncedeyim, aynı yaşta olanlar aynı hazlara yöneltirler insanı, bundan dolayı birlikte olmaktan sıkılsalar bile dostluk bir şekilde kalır. Zorunlulukların insanları zorladığı ifade edilir. Bir âşık sevdiği insandan farklı olmasına karşın karşısındakine en büyük zorunluluğu sunar. Ondan daha yaşlı olmasına rağmen hiçbir zaman yanından ayrılmak istemez. Böyle davranmasına neden olan şey zorunluluk ve aşırı istektir. Görerek, duyarak ya da dokunarak haz elde eder. Bundan dolayı da âşığına hizmet etmekten keyif alır. Tüm bunlar olurken ileride âşığından nefret etmemesi için âşığına nasıl davranması gerekir? Ya da ona neler söylemelidir? Sonuçta âşığa her gün bakan, onu sürekli takip eden yaşlı bir insanla sürekli yan yana gelmek güzel bir şey değildir, kalkıp bir de sürekli birlikte zaman geçirmek nasıl olur da dayanılacak bir şey olabilir? Âşığın her zaman ve her yerde başkalarından kıskanırcasına senin davranışlarına bakarken, aklı başındayken yaptığı övgüler ya da çeşitli aşırılıkdan rahatsız olurken üzerine bir de içki sofralarında iyiden iyiye gevezelik yapması hem katlanılmaz hem de rahatsız edici bir davranış
241 değil midir? Âşık insanlar zararlı hareketlerde bulunurlar ve onlarla geçinmek kolay değildir, ne zaman ki aşkları söner işte o zaman zamanında sözlerine zorla inandırdığı âşığına ilgisini kaybeder. Ne zaman ki borcunu ödemesi gerekir o zaman bambaşka

bir insana dönüşür. Eskiden aşk ve çılgınlık varken şimdi akıl ve ölçülü davranma gelmiştir. Âşığı karşısındakinin değişiminin farkına varmaz, aynı insanla konuştuğunu zanneder, davranışlarının ve sözlerinin gerekçesini açıklamasını ister. Fakat âşık öyle bir utanır ki artık değiştiğini, eskiden verdiği sözleri tutamayacağını, yeminlerine uyamayacağını açıkça söyleyemez. Artık aklı yerine gelmiştir, yeniden ölçülü bir insana dönüşmüştür. Bu nedenle de daha önceden yaptıklarını yapmamak ister. Bu şekilde davranmaya ve âşığını aldatmaya devam ettikçe kabukta[7] kaybeden olur ve sürekli değişip kaçmaya çalışır. Âşık olunan kimse ise âşığın peşinden gider, eskiden olduğu gibi âşık ve akılsız bir insanla değil de akıllı bir insanla ve âşık olmayan biriyle beraber olması gerektiğini düşünmeksizin tanrılara dua eder. Aslında kıskanç, anlayışsız, hoş olmayan, kendisine maddi ve manevi olarak zarar verecek ve daha da önemlisi tanrıların ve insanların gözünde kendisini kendisine en fazla zarar verecek insana bırakmıştır. Bu nedenle dikkat etmen ve bilmen gereken şey âşık kimsenin dostluğunun önemli olmadığı ve bu kimsenin sadece kendi kendini tatmin etmek istediğidir. Kurtların yün sevmeleri gibi âşıklar da sevgililerini severler. Anlatacaklarım bu kadar Phaidros! İstersen bundan böyle beni dinleme ve ben de konuşmamı sonlandırmış olayım.

PHAİDROS: Aslında henüz konuşmanın ortalarında olduğunu düşünüyordum. Yani âşık olan gibi olma-

7 Bir Eski Yunan oyunu

yanın da iyi yanlarını söyleyeceğini ve bu şekilde konuşmanı tamamlanayacağını düşünmüştüm. Neden burada kesiyorsun Sokrates?

SOKRATES: Sevgili dostum! Artık dithryamboslara[8] değil de altı ayaklı dizelere uygun bir şekilde konuşuyorum. Bunun farkında olmadığından mı beni suçluyorsun? Diğerlerini de öveceksem nasıl konuşabilirim? Nympelere beni teslim ettin ancak onların etkisinde konuştuğumun farkında değil misin? Kısaca şöyle ifade edebiliriz: Birileri için söylediğimiz tüm kötü şeylerin zıddı olan iyi şeyler diğerleri için geçerlidir.
242 Durum böyleyken başka bir şey söylemeli miyim? Hepsi hakkında yeteri kadar konuştum. Bundan dolayı da amacımıza ulaştık. Şimdi sen bana daha büyük bir ödev vermeden suyun diğer yakasına geçiyorum.

PHAİDROS: Sokrates! Görmüyor musun? Daha öğlen vakti. Burada kal ve konuşalım, hava serinleyince birlikte gideriz.

SOKRATES: Söylevlerden konuşulacağı zaman insanüstü biriymiş gibi hareket ediyorsun. Gerçekten sana hayranım. Yaşıtlarından hiçbirinin, kendisi konuşsa da başkalarını konuşmaya zorlasa da, söylevler konusunda senin kadar başarılı olduğunu sanmam. Thebaili Simmias[9] da var ama bana kalırsa sen hepsinden daha iyisin. Sanırım şimdi yeni bir konuşma yapmaya daha beni zorlayacaksın.

PHAİDROS: Savaş ilan etmiyorsun ya! Yine de hangi konudan bahsedeceksin?

---

8 Dionysos şenliklerinde Dionysos adına okunan ilahiler.

9 Sokrates'in takipçilerinden olan İÖ 5. ve 4.yüzyıllarda yaşamış Yunan filozof.

SOKRATES: Sevgili dostum! Tam da suyun diğer yanına geçmeye karar verdiğimde artık duymaya alışkın olduğum o tanrısal ses yine duyuldu. Ne zaman bir şey yapacak olsam bana haber verir. Sanki buradan gitmeden önce söylediklerimi ispatlamam gerekiyormuş gibi hissettim. Bunu yapmazsam tanrıya karşı bir suç işlemiş gibi olacaktım. İşte bundan dolayı bir kâhinim fakat basit bir yazı gibi sadece kendine yetecek kadarını biliyorum. Bundan dolayı yaptığım hatayı açıkça fark ettim. Evet insanın ruhu ne kadar da bilge, konuştuğum zaman beni rahatsız eden bir şey vardı ve utanmama neden oluyordu. Ibikos'un dediği şeyi yaşıyordum: "İnsanların beğenisini kazanmak için tanrılara karşı suç işlemek"[10] Şimdi hatamı fark ettim.

PHAİDROS: Ne demek istiyorsun?

SOKRATES: Phaidros! Yanında getirdiğin konuşma da bana yaptırdığın da berbat şeylerdi.

PHAİDROS: Neden?

SOKRATES: Aptalca ve dinsizceydiler, bundan daha beteri olabilir mi hiç?

PHAİDROS: Doğru söylüyorsan bundan beteri olamaz.

SOKRATES: Sen Eros'un Aphrodite'ten doğan bir tanrı olduğuna inanmıyor musun?

PHAİDROS: Böyle olduğu söylenir.

SOKRATES. Fakat ne Lysias'ın konuşmasında ne de senin beni büyüleyip bana söylettiğin konuşmada bu konuya değindik. Eğer Eros bir tanrıysa ya da tanrısalsa –ben böyle olduğuna inanıyorum– bu durumda onun kötü olmaması gerekir. Fakat her iki konuşma-

10 İbikos, Fragmanlar, 24.

da da tanrıya kötü denildi. Bundan dolayı da Eros'a
243 karşı suç işlendi. Yine bu konuşmaların çok boş olduğu ortadaydı çünkü doğru ve aklı başında bir şey söylememelerine karşın yine de önemli şeyler söylüyormuş gibiydiler. Belki de birkaç kişinin aklına girecekler ve onların saygınlığını kazanacaklardır. Evet sevgili dostum! Mutlaka bu günahtan kurtulmam gerekir. Bir şey söyleyerek günaha girildiyse Homeros'un değil ama Stesikhoros'un[11] bildiği, eski bir yöntem vardır. Stesikhoros Helena hakkında kötü şeyler söylediği için gözlerinden olmuştu. Ama o Homeros gibi cahil de değildi. Başına gelenlerin nedenini biliyordu ve bunun hakkında şu dizeleri yazmıştı: "O söylediklerim doğru değildi. İyi kürekli gemiler üstünde gelmediğin gibi Troya surlarına da tırmanmadın."[12] Palinodia[13] diye adlandırılan bu şiiri bitirir bitirmez yeniden görmeye başlamıştı. O halde benim de onlardan daha bilgece hareket etmem gerekmez mi? Eros hakkında söylediğim kötü sözlerden dolayı henüz başıma bir şey gelmedi, ben de kendi Palinodia'mı söyleyeceğim, bu sayede kafam geçen sefer olduğu gibi utançtan örtülü değil, açık olacak.

PHAİDROS: Sokrates! Bundan daha güzel bir haber veremezdin.

SOKRATES: Sevgili Phaidros! Hem kitaptan okuduğun hem de bu konuşmanın nasıl şeyler söylediğini görüyorsun. Bir insan soylu, iyi huylu, kendisine uy-

11 İÖ 7.ve 6.yüzyıllarda Sicilya'da yaşamış Yunan şair.

12 Stesikhoros, Fragmanlar, 32.

13 Şairin bir süre önce söylediği şiirde savunduğu fikirlerin tersini savunarak yazdığı yeni şiir.

gun şekilde birini seviyorsa ya da sevmişse o kimse âşıkların küçük şeylerden büyük kavgalar çıkardıklarına ve birbirlerine zarar verdiklerine yönelik sözlerimizi duysa bu lafın denizciler arasında büyüyüp güzel bir aşk yaşamamış insanlar tarafından söylendiğini düşünüp Eros'u eleştirmemize izin verir miydi?

PHAİDROS: Zeus adına yemin ederim ki sanırım dediğin gibi olurdu.

SOKRATES: Ben hem bu sözlerden utandığımdan hem de Eros'tan korktuğumdan dolayı acı sözlerimi tatlı sözlerle yok etmek istiyorum. Yine Lysias'a önereceğim şey de en kısa sürede âşık olana âşık olmayandan daha fazla iyilik yapılmasına yönelik bir konuşma hazırlaması.

PHAİDROS: Bence söylediğini yapacaktır. Çünkü sen âşık olana övgüde bulunursan ben de Lysias'ı böyle bir konuşma yapması için zorlayacağım.

SOKRATES: Bu şekilde hareket ettiğin sürece sana güveniyorum.

PHAİDROS: Çekinmeden devam et o zaman.

SOKRATES: Biraz önce konuştuğum genç adam nerede? Onun da bunları duyması gerekir. Duysun, yoksa bütün iyiliklerini âşık olmayan birine verecek.

PHAİDROS: Sen ne zaman istersen o da gelir.

SOKRATES: O halde genç adam beni dinle: Bir önceki ko- 244
nuşmada Myrrinousioslu cesur Pythokleous'in oğlu Phaidros konuşmuştu. Şimdi ise sırada Himeralı Euphemos'un oğlu Stesikhoros var. Konuşmaya geçmeden önce âşıkların kendilerini kaybeden, âşık olunanların ise aklı başında insanlar olduklarına yönelik sözlerin doğru olmadığını belirteyim. Eğer de-

lilik kötü bir şey olsaydı burada konuşulanlar da doğru olurdu. Ancak bize verilen hediyeler arasında en büyük iyilikler delilikle birlikte gelen hediyelerdir. Ayrıca Delphoi'daki kadın kâhin ve rahibeler ya da Dadona rahibeleri Yunanistan'daki çoğu işlerini aklı başında değil delilik halindeyken yapmışlardır. Oysaki akılları başlarındayken yaptıkları yararlı bir iş yoktu ya da en azından çok azdı. Şimdi Sibylla ve başkaları gibi kâhinlik yoluyla konuşursak bu konuşmanın uzun bir süre devam edeceği açık. Durum bu şekildeyken isimleri bulan eski insanların deliliğin kötü ya da utanç verici bir şey olduğunu düşünmemelerini örnek gösterebiliriz. Zaten böyle bir şey olsaydı gelecekten haber veren soylu kehanet sanatı ve delilik kelimeleri birbirlerine bu kadar yakın olmazlardı. Bu insanlar tanrısal bir şey olduğunu düşünerek belirttiğim şekilde bir isim verdiler. Sonuçta araya aldıkları tuhaf bir tau[14] harfiyle bu sonuca ulaştılar. Ancak kuşların izlerini ya da farklı bazı işaretleri akıllarını kullanarak incelemek ve gelecekte olacakları araştırmak işi insanın aklı ve daha önceden öğrendiklerinin birleşimiyle geliştiği için oionoistike adındaydı. Daha sonradan gelenler kelimenin anlamını güçlendirmek için bir omega kullandılar ve oionistikes[15] dediler. Yani eskiden yaşamış olanlara göre kâhinlik isim ve yapılan iş bakımından falcılıktan daha üstün olduğu gibi tanrısal delilik durumu da onlara göre insanda her zaman var olan aklı ba-

14 Yani "t" harfi.

15 Yunanca omikron ve omega olmak üzere iki "o" harfi vardır, Platon burada biri omikron diğeri omega ile yazılan iki ayrı kelimeden söz ediyor.

şındalık durumundan daha iyiydi. Öte yandan geçmişte yaşanmış bazı günahlar nedeniyle ailelerin başına bir hastalık ya da büyük bir felaket gelirse yine delilik ve kehanet durumundan yararlanılıyordu ve bu şekilde kötü durumda olanlara yardımcı olunmaya çalışılıyordu. Kutsal bir tören ya da arınma merasimi başarılı olamazsa deliren kişi bu yöntem sayesinde korunmuş oluyor ve delilik yoluyla 245
bir şeyler esinlenen insanın içinde bulunduğu duruma bir çözüm bulunabiliyordu. Bir başka delilik ya da esinlenme durumu Musalar'dan gelir, bunlar henüz taze durumda bulunan yumuşak ruhları tutarlar, şarkıları ve şiirleri görmelerini sağlarlar ve bu şekilde eskiden yaşamış olanların çok sayıda şey ortaya çıkarmasına ve gençlerin eğitilmelerine neden olurlar. Bundan dolayı şair olmanın sanatlara yeterli geleceğine inanıp Musalar'ın yaratıcılıklarına gelen bir insanın delirmemesi düşünülemez ya da delirenlerin şairliği aklı başında olanların şairliğini bastırır. Tanrıların verdiği deliliğin çok sayıda iyi sonucu vardır, bunlardan sana bahsedebilirim. İşte bundan dolayı korkmamızın, akıllı insanları delilere tercih etmemiz gerektiğini söyleyenleri ciddiye almamızın gereği yoktur. İstiyorlarsa bırakalım aşkın tanrılar tarafından seven ya da sevilen insanlar için yararlı bir şey olarak gönderildiğinin aksine bir şeyler ispatlamaya çalışsınlar, biz de kendilerine yanıt verelim. Bizler tanrıların gönderdiği hediyelerin en güzelinin böylesi bir delilik olduğunu göstereceğiz. Böylesi bir konuşma bilgeler için güzel, az akıllı kimseler için kötü olacaktır. İşte bundan dolayı öncelikli olarak tanrısal ve insansal ruhun gerçek yapısını kavramak

için hem nelerden etkilendiklerini hem de neleri etkilediklerini incelemek gerekir. Öncelikle bundan konuşalım. Ruhlar ölümsüzdür çünkü sürekli hareket halinde bulunan şeyler ölümsüzdür. Bir şey başka bir şeyi hareket ettiriyor ya da başkası tarafından hareket ettiriliyorsa hareket durduğunda ölüm gelir. Sadece kendi kendini hareket ettiren şey kendini durduramayacağı için hareketi asla bitemez. Hem bu şey diğer her şeyi hareket ettirdiği için hareketin temel ilkesidir. İlke denilen şey ortaya çıkan bir şey değildir. Var olan her şeyin bir ilkesi olmalıdır, oysaki ilke için zorunlu bir şey yoktur. Zaten ilke bir şeylerden oluşsaydı ilke diye isimlendirilemezdi. Kendisi ortaya çıkan bir şey değilse yokluktan da etkilenmez. Eğer ilke yok olabilseydi ne ondan başka bir şey türerdi ne de başka bir şey kendiliğinden türeyebilirdi. Çünkü her şey mutlaka bir ilkeden oluşmalıdır. Bu nedenle kendiliğinden hareket eden şey aslında hareketin ilkesidir, bu şey yok edilemeyeceği gibi oluşamaz da. Böyle olabilseydi yeryüzü ya da gökyüzündeki her şey bire iner ve durduğu için bundan böyle asla hareket edemezlerdi. Bir şey kendiliğinden hareket ediyorsa ölümsüzdür, bu noktayı netleştirdiğimize göre ruhun özünde ve yapısında bunun olduğunu söyleyen bir insanın da eleştirilmemesi gerekir. Dışarıdan hareket ettirilen cisimler ruha sahip değillerdir, kendisi hareket eden şeyler
246 ise ruha sahiptirler. Çünkü ruhun yapısında bu vardır, eğer söylediğimiz şey doğruysa ve kendiliğinden hareket eden şey ruhtan başka bir şey değilse ruhun ortaya çıkmayan ve ölmeyen bir şey olması da zorunludur. Ruhun ölümsüzlüğü ile ilgili olarak

bu kadar söz yeterli. Sırada ruhun biçiminden bahsetmek var. Ruhu gerçek anlamda inceleyebilmek ancak tanrısal ve uzun bir konuşmayla yapılabilir. İnsanların bu konuda mümkün olduğunca kısa konuşmaları gerekir, biz de böyle davranalım. Ruhun doğuştan itibaren yan yana duran bir çift kanatlı at ve araba gibi olduklarını varsayalım. Tanrıların atları da arabacıları iyidirler ve iyi soydan gelirler, diğerleri farklı şeylerin karışımıdır. Ruhumuzdaki arabacı, iki atın da dizginini elinde tutar, atlardan biri güzeldir ve iyi bir soydan gelir, diğeri çirkindir ve kötü bir soydan gelir. İşte bundan dolayı dizginleri elde tutmak zor ve sıkıntılı bir konudur. Sırada, yaşayan bir canlıya ne zaman ölümlü ne zaman ölümsüz dediğimize bakmak var. Ruhların her biri ruhu olmayan nesnelerin sorumluluklarını da almıştır, gökyüzünde dolaşır ve çeşitli zamanlarda çeşitli şekillere girerler. Ruh tam anlamıyla kanatlandığı zaman gökyüzünün üstüne çıkar ve evreni dolaşır. Kanatlarını kaybettiği zaman bir cisim bulabilene kadar aşağı düşmeye başlar. Ne zaman ki topraktan yapılan bir cisim bulur işte o zaman onun içine girer. Ruhun içine girdiği nesne artık ruhun gücü sayesinde kendiliğinden hareket ediyormuş gibi görünür. Canlı dediğimiz ruh ile bedenden oluşan şey ölümlü diye isimlendirilmektedir. Onun ölümsüz olduğuna dair hiçbir veri yoktur. Öte yandan belki bizler tanrıları kendi gözlerimizle görüp yeterince tanımamış olabiliriz ancak yine de hem ruha hem de bedene sahip olan ve bu ikisini her zaman içinde taşıyan bir ölümsüz varlık olduğunu düşünebiliriz. Eğer bunlar sayesinde tanrılarla dostsak biz de onlardan bu şe-

kilde söz edelim. Ancak öncelikle ruhun neden kanatlarını kaybettiğini açıklayalım. Kanatlar yapıları gereği ağır şeyleri tanrıların bulunduğu göğe yükseltme becerisine sahiptirler. Yani tanrılarla ortaklığı bedenden daha çok ruhsal bakımdandır. Tanrısal dediğimiz zaman güzel, bilge, iyi ya da bu tür özellikler akla gelir. Ruhun kanatlarını güçlendiren şeyler de bu özelliklerdir. Kötülükle ilgili özellikler var olduğu zamansa kanatlar küçülmeye başlar. Gökyüzünün büyük yöneticisi Zeus kanatlı arabasını kullanarak her şeyi düzenlemektedir. Ardından on bir grup halinde diğer tanrılar ve daimonlar gelir. Hestia[16] ise tanrıların evinde kalmıştır, yönetici olan diğer on bir tanrı kendilerine uygun grupların başlarında durmaktadırlar. Gökteki katta hem çok sayıda kutsal yer hem de geçiş yolları vardır. İyi rehberlik yapan tanrı soylarından her biri kendilerine uygun yoldan geçerler. İsteyenler ve yapabilecek durumda olanlar tanrıların ardından giderler çünkü kıskançlık her zaman tanrısal duyguların dışındadır. Bu şekilde ilerleyerek bir toplantı ya da ziyafete gidecekleri zaman gök katının en yüksek kısmına çıkarlar. İyi atlar tarafından yönlendirilen arabalar kolayca buraya çıkabilirken diğerleri bunu beceremezler. Kötülükten pay alan at iyi eğitilmemiştir ve arabacısına ağırlık çıkararak onun yavaşlamasına neden olmaktadır. Ruh bu durumda büyük bir sorun yaşar. Ölümsüzler göğün en üst kısmına ulaştıkları zaman dış kısma yani göğün diğer tarafına geçerler ve döngü kendilerini çevirdikçe dışarıda olan biteni izlerler. Şairler

247

16 Yunan mitolojisinde Zeus'un kız kardeşi, aile tanrıçası.

göğün bu kısmında olanları asla doğru düzgün anlatamamışlardır, bundan sonra da anlatamayacaklar. Şimdi burada gerçekler hakkında konuştuğumuza göre gerçeklerden söz etmemiz gerekir. Burada yer alan varlıklar renksiz, biçimsiz, dokunulamayan sadece ruhun etkisindeki akılla anlaşılabilecek ve sadece gerçeğin bilgisiyle bilinebilecek olanlardır. Nasıl ki tanrı da sadece akıl ve saf bilgiyle kavranabilir, kendisine uygun olanı alan tüm ruhlar da döngüyü tamamlamak ve bu süre içindeki zamanı sevgiyle incelemede bulunmak ve gerçeği izleyip haz duyarak geçirmek isterler. Dönüş sırasında adalet, ölçülülük, bilgi gibi şeyleri görürler. Bilgi dediysek bu oluşla var olan ya da başka şeylerle bir araya gelerek edinilen ve bizlerin gerçeklik olarak isimlendirdiğimiz bilgiden söz etmiyorum. Ruh var olan gerçekleri iyice inceleyip öğrendikten sonra tekrar gökyüzünün iç kısmına düşer ve evine döner. Ahıra girdiğinde arabacı atlara tanrısal yemler verir ve içmeleri için de 248
nektar sunar. Tanrıların yaşamları bu şekildedir. Diğer ruhlara geçelim, bunların bazıları tanrıyı en iyi şekilde takip etmek isterler, ancak arabanın ön kısmını en yukarıya çevirip ilerlerseler de atlardan yana problemler onların gerçeği görmelerini engeller. Bazen yukarı çıkarlar bazen aşağı inerler fakat atlara laf dinletemedikleri için gerçeklerin bir kısmını fark edip bir kısmını fark edemezler. Kimi ruhlar ise istedikleri kadar yukarı çıkmak için çaba harcasınlar yine de bunu başaramazlar. Birbirlerini itip öne geçmeye çalışırken çarpışıp hep beraber aşağıya düşerler. Bu da kavgaya neden olur, hepsi diğerinden üstün olduğunu iddia eder, arabacılar yaralanır,

kanatlar düşer. Bu kadar zorluğa karşın hiç kimse gerçekleri göremez ve sadece sanılarla yetinmek zorunda kalır. Peki, neden hepsi birden gerçeği görebilme çabası içindedir? Çünkü ruhu besleyen en iyi parça buradadır, ruhu hafifleten kanat buradadır. Adrasteia bunu emretmişti, bu nedenle de bir ruh tanrıyla beraber ilerler ve gerçeğin bilgisine ulaşırsa bir sonraki döngüye kadar zarar görmez, emri uygulaması zarar görmemesi anlamına gelmektedir. Ne zaman ki göremez, ne zaman ki emirleri uygulayamaz işte o zaman kader tersine döner, unutkanlık ve kötülükler ortaya çıkar. Ağırlığın etkisiyle kanatlar kırılır ve yere düşer. Ruh ilk defa ortaya çıktığında herhangi bir hayvanın içine girmez, en iyileri felsefe, müzik ya da güzelliğe meraklı olarak dünyaya gelirler. İkinci grupta yasalara saygılı kral ya da cesur ve savaşçı bir komutan, üçüncü grupta devlet adamları ya da iyi bir tüccar veya aile reisi, dördüncü grupta çalışkan bir beden eğitimcisi ya da hekim gelir. Beşinci grup kâhin ya da sırların peşinden koşanları, altıncı grup şair ya da benzetme yapan sanatçıları, yedinci grup çiftçi ya da zanaatkârları sekizinci grup sofist ya da halkı aldatan insanları, dokuzuncu grup tiranları kapsar. Bütün bu gruplardan gelen insanlar arasında yaşamları adaletli olanlar iyi kaderden,
249 adaletsiz olanlar kötü kaderden pay alırlar. Bir ruh içinde bulunduğu yerden on bin yıldan önce çıkamaz çünkü ruhun kanatlarını alabilmek için ya iyi bir filozof ya da gençlere felsefe uğruna âşık bir kimse olmak gerekir. Bu tür ruhlar üç bin yıllık üç ayrı dilimi başarıyla geçebilirlerse işte o zaman tekrar kanatlanıp uçarlar. Diğerlerine gelince bunlar ilk ya-

şamlarından sonra yargılanırlar, bazıları yeraltında hapishanelerde ceza çeker, bazıları adalet sayesinde gökyüzünde bir yerlere çıkartılır ve burada kendilerine yakışan bir şekilde insan olarak yaşamlarını sürdürürler. Bin yıl sona erdiğinde kura çekmek ve ikinci bir yaşam seçmek için geri gelirler ve hepsi kendi yaşamlarını seçer. Bunun sonucu olarak bazı insan bedenindeki ruhlar hayvana girerken, tersi de olabilir ve hayvan bedeninde ruhlar insana girebilir. Gerçeği göremeyen bir ruhun insan bedenine giremeyeceği alenidir. Çünkü insanın çok sayıda duyum arasından akıl sayesinde bire indirilmiş ideaya göre görebilmesi gerekir. Bu durum ise eskiden tanrının peşinden gitmiş ve şu anda sahip olduğundan daha yüksek bir bakışa sahip olmuş olan ve gerçekten de yükselmiş olan ruhumuzda var olan şeylerin hatırlanmasından ibaret bir durumdur. Bu nedenle sadece filozofların düşüncelerinin kanatlandırılması gerekir çünkü sadece onlar tanrıyı tanrı yapan şeyleri elinden geldiğince hatırlayabilir. Bu durumda her şeyi doğru şekilde hatırlayabilen bir kimse mükemmel sırlara ulaşır ve sadece bu kimsenin mükemmel olmasına olanak vardır. Böylesi bir insanın dünyevi işlerden uzak durup sadece tanrısal işlerle ilgilenmesi onun delirdiğinin sanılmasına yol açar, oysaki o sadece kendisinde değildir. Buraya kadar deliliğin dördüncü kısmıyla ilgili konuştuk. Bu durumdaki bir insan güzeli görür ve gerçeği hatırlar, işte o zaman da kanatlarının çıktığını ve uçmaya hazır olduğunu fark eder. Fakat bunu başaramayıp da uçamazsa işte o zaman aşağıdaki şeyleri de umursamaz, zaten deli sayılmasının nedeni de budur. Böylesi bir

delilik içinde bulunan bir insanın kendisinden geçmesi durumu aslında en güzel ve soylu durumdur. Delilikten pay alıp güzele âşık olan kişiye de âşık demekteyiz. Daha önceden belirttiğimiz gibi her insanın
250 doğası gerçeği seyretmek ister, zaten böyle olmasaydı bir hayvan olarak yeniden dünyaya gönderilmezdi. Öte yandan burada yaşadıklarımızı düşünüp oradakileri hatırlamak kolay bir şey değildir. Bunu yapmak hem gerçeği şöyle bir görebilmiş hem de çeşitli şanssızlıklar sonucunda buraya gelip eskiden gördüğü kutsal şeyleri unutanlar için kolay değildir. Bu nedenle çok az sayıda ruh hatırlamayı yeterli bulur. Bunlar da yukarıda gördüklerinin benzerlerini gördükleri için şaşırmışlar ve şaşkınlığın etkisinden kurtulamamışlardır. Kendi durumlarından haberdar olmamalarının nedeni algılarının yetersiz olmasıdır. Çünkü burada ruh için adalet, ölçülülük ya da başka doğru şeylerin herhangi bir güzelliği yoktur. Uzuvlar görüntüleri bulanık hale getirirler, bundan dolayı benzeşmelerin türünü çok az sayıda ruh anlayabilir. Eskiden güzellik diğer mutlular arasında benzeri görüntüye sahipti, bizler Zeus'un peşinden gittiğimiz başkaları da diğer tanrıların peşinden gittikleri sırada çok da uygun bir şekilde ona en mutlu adı verilmişti. Buna mükemmel diyor ve böyle övünüyorduk. Henüz karşımıza çıkacak olan kötülükleri görmüyorduk, sadece mükemmel olanları, sadece daimi mutlu olanları görmemize izin veriliyordu. Bizler bu şekilde arındık, ayrıca şu anda yanımızda taşıdığımız, istridye kabuğu gibi bir şey olan bedenlerle de zincirlenmiş durumda değildik. Eskiden yaşananları hatırlama başlığı altında ayrıntılı bir şekil-

de inceledik. Güzellik ise daha önceden de belirttiğim şekilde diğerleri arasında açıkça öne çıkmaktaydı. Buraya geldiğimiz zaman duyularımız arasında en açık olanı sayesinde onu yine ön planda gördük. Duyularımız arasında en güçlü olan görme duyusudur, onunla sadece aklıbaşındalık gibi şeyleri fark etmeyiz. Eğer aklıbaşındalık da görme ile fark edilebilseydi kötü bir aşk ortaya çıkardı. Diğer sevgiyle ilgili şeyler için de aynı durum geçerlidir. Güzellik en fazla görülebilen ve en fazla sevilebilen olma şansına sahiptir. Eskiden sırları görmüş ya da bir şekilde gittiği yoldan uzaklaşmış bir insan buradaki güzelliği gördüğü zaman kendisinde güzel olana çıkamaz ve yukarıdakine saygı duymaz. Sanki vahşi bir hayvanmış gibi haz ve üremeyle ilgilenir. Doğasının aksine 251
davranıp hazzın yanına gitmekten korkmaz ya da bu durumdan utanmaz. Kısa bir süre önce sırları görmüş olan, gördüklerinin etkisiyle güzele benzeyen bir tanrısal yüz ya da bir şekil gördüğü zaman önce ürker sonra da eski korkularından biri ortaya çıkar. Daha sonra güzeli izlemeye başlar, ona bir tanrı gibi saygı gösterir hatta deli olarak isimlendirilmekten korkmasa belki de kurbanlar kesecektir. Ona baktıkça vücudu terler, hiçbir zaman olmayan bir şey olur, sıcaklık vücuduna yayılır. Güzellik gözlerinden vücuduna doğru etkide bulunur, bu şekilde vücut ısınıyor ve kanat tüyleri sulanıyordur. Daha önceleri daha sert ve güçlü olan ve bu nedenle çırpmayı engelleyen kanat kökleri güzelliğin üzerine geldikçe yumuşar, diplerden genişler ve en sonunda ruhu her yandan kuşatır. Zaten eskiden de her tarafı tüylüydü. Bu arada ruh da kaynar ve her tarafa dağı-

lır, yeni diş çıkaranların da diş etlerinde kaşıntı ve ağrı olur, ruh da kanatları çıkmaya başladığında benzeri sıkıntılar içindedir. Kabarır, şiddetli ağrılarla didinir ve kaşınır. Ruh genç adamın güzelliğine bakıyor ve ondan kendisine doğru gelen parçaları alıyor, bu nedenle ona tutku denir. Beden de tutkunun etkisiyle terler ve ısınır. Bütün bunlara rağmen içinde bulunduğu acıyı umursamaz ve keyiflenir. Ne zaman ki ondan ayrı kalır işte o zaman büyümeye başlayan yerler kurur ve darlaşır, kanattaki tüyler yok olur ve kendisi de tutkuyla beraber oraya doğru girer. Adeta bir kalp atışı gibi atarak kendisine çıkış yeri açar. Ruh her tarafında açılan deliklerden dolayı acılar içinde kalır. Oysaki bir yandan da güzeli hatırlayarak keyifleniyordur. İki duygu ruhun kafasını karıştırır ve en sonunda kızar, bu durumdayken bir yerde kalabilmesi, gece ya da gündüz uyuyabilmesi olanaksızdır. Bir şekilde güzeli görmek isteğiyle dolup taşmıştır. Ne zaman ki onu görür, işte o zaman
252 tutkunun etkisiyle bütün zincirleri çözülür, ağrıları geçmiştir, delikler tıkanmıştır. Bundan sonra hazzın meyvelerini almaya başlar. Güzel olanı asla kendiliğinden bırakmayacaktır, herhangi bir şeyi ondan daha üstün bulmayacaktır, ailesini ya da dostlarını bırakır, para artık onun için önemsizdir. Eskiden önemli olarak gördüğü tüm değerler değişmiştir. Eskiden önemsediklerini artık önemsemez, zamanında küçümsediği köleliği kabul edilebilir bulur, sevgilisine neresi yakınsa orada uyumaya hazırdır. Çünkü güzel olana sadece saygı duymuyordur, aynı zamanda onu hastalıklarının devası olarak da görmektedir. Konuşmamda bahsettiğim bu sıkıntıyı insanlar

Eros olarak isimlendirmekteler, belki de gençliğinden dolayı şimdi söyleyeceğim şeye güleceksin, yani tanrıların ona verdiği ismi duyunca. Homeros oğullarının Eros ile ilgili olarak söyledikleri ve daha sonradan ortaya çıkan iki dizeden birinin çok yakışıksız olduğunu düşünüyorum: "Ölümlüler ona kanatlı aşk derler, ölümsüzler ise tek kanatlı derler çünkü onun büyümesi gerekir." Evet, söylediklerime inanıp inanmayacağını sen bilirsin. Ancak âşık olanların bu duruma düşmelerine neden olan şeyler ve yaşadıkları şeyler bunlar. Zeus'a kendisini adayan insanlar kanatlı tanrının peşinden gittikleri zaman çok daha ağır yükleri taşıyabileceklerine inanırlar. Bazıları ise Ares'in emrindediler, bunlar Eros tarafından esir alındıklarını ve kendilerine haksızlık yapıldığını sanmaktadırlar. Bundan dolayı öfkelenirler ve gerek kendilerini gerekse de sevdiklerini kurban etmeye hazırdırlar. Başka tanrıları izleyen herkes için aynı durum geçerlidir. Ruhlar ellerinden geldiğince kendi tanrılarını onurlandırmak için ona benzemeye çalışırlar. Buradaki ilk yaşamları boyunca bir etkiyle karşılaşmadıkları sürece buna devam ederler. Bu şekilde kendilerini sevdiklerine ve tanrılarına bağlamış olurlar. Herkes güzeller arasında kendisine uygun aşkı bulur, onu adeta tanrısıymış gibi onurlandırır ve bir heykel gibi süsler. Zeus'a bağlı olanlar ruhu Zeus'a benzemeye çalışanları izlerler. Bundan dolayı doğasında filozofluk ya da yönetmek olan insanları bulurlar. Onları bulup âşık oldukları zaman da ellerinden geldiğince onlara daha fazla benzemeye çalışırlar. Daha önceden tecrübeleri yoksa işi bilen insanlar arasında yer alarak

253 tecrübe kazanmaya çalışırlar. Bir şekilde kendi tanrılarının doğasını da bulurlarsa o zaman mükemmel bir uyumla hareket ettikleri için isteklerine kavuşurlar. Eskileri hatırlayıp ona ulaşıp bağlandıkları zaman tanrıların insanlarla paylaşabilecekleri her şeyi esinlenme yoluyla alırlar. Bunlara yol açan sevgililerine eskiden çok daha fazla sevgi duyarlar. Bakkheler gibi Zeus'un esinlemesinden yararlanırlarsa bunu sevgililerine verirler ve kendi tanrılarıyla aynı görürler. Hera'nın takipçileri yönetici karakterdekileri ararlar ve tam olarak ona uygun şekilde hareket etmeye çalışırlar. Apollon ve diğer tanrıların ardından gidenler tanrılarına uygun hareket ederek doğasına uygun davranmaya çalışırlar. Aradıkları sevgiliyi buldukları zaman, sevgililerini ikna ederek tanrıya yakın bir şekle dönüşmeleri için çaba harcarlar. Bu yapıldıktan sonra hiçbiri kendi sevgililerine karşı herhangi bir kıskançlık ya da kötü niyet hissetmezler, bundan böyle her biri kendi onurlandırdıkları tanrıya benzemeleri için ellerinden geleni yaparlar. Söylediğim şekilde istekleri elde ettikten sonra gerçeğin peşindeki her âşık bunu ister ve aslında kutsal saydığı görev de buna dönüşür. Bu sayede aşkın peşinden giden, kendini aşka kaptırmış olan bir insanın sevgilisine sunduğu şey güzellik ve mutluluk olacaktır, ancak sevilen kimse sevdiğine bu şekilde esir olabildiyse bu söylediğim gerçekleşir. Daha önceden ruhları kendi içlerinde üç kısma ayırmıştık, ikisi at şeklinde, üçüncüsü araba şeklindeydi. Bu söylediklerimi unutmayalım. Bir atın iyi olduğunu diğerinin kötü olduğunu söylemiştik ancak iyi olanın iyi, kötü olanın da kötü olma nedenlerini açıkla-

mamıştık. Artık bunları konuşmamız gerekiyor. İyi olan at güzel, boylu boslu bir hayvandır, dik durur, güzel burunludur, beyazdır ve siyah gözlüdür. Ölçülü ve saygın olarak onurlandırılmak ister, gerçek anlamda üne dost olduğu için gemsizdir, kendisine verilen emri hemen anlar ve harekete geçer. Diğer at ise beli bükülmüş, yavaş ve kolay kolay kendisine gelemeyecek durumdadır. Boynu kalınlaşmıştır, burnu düzdür, rengi siyaha çalar, gözleri donuklaşmış ve kanlanmıştır. Onun dostu ölçülü ve dürüst olmamaktır, kulakları titrer ve sağırdır, bu nedenle de mahmuzlanır ve kamçılanır, ancak böyle yola gelir. Aşkla dolu bir yüz gördüğü zaman ruhunun kaynadığını, harekete geçirildiğini ve etkilenerek tutku 254
duyduğunu fark eder. Arabacının sözlerini dinleyen at her zaman saygılı bir şekilde dizginlendiği için sevgiliye doğru koşar. Diğer at ise arabacının mahmuz ya da kamçılarını dinlemez, şiddetli bir şekilde koşar, gerek eşi gerekse de arabacıya sorunlar yaratarak sevgilinin yanına gitmeye zorlar, isteği bir an önce çiftleşme zevkini yaşamaktır. Arabacı ve yanındaki at ilk zamanlar onu geri çekmeye, kötü ve gereksiz işler yapmaktan alıkoymaya çalışırlar, ancak problemler bir türlü azalmayınca da en sonunda atın arkasından gitmeye başlarlar. Birlikte sevgilinin yanına giderler ve onun güzelliğine bakarlar. Arabacı ona bakar ve güzelliğinin hatırası yeniden aklına gelir, adeta bir taş üzerinde tevazu içinde duruyor gibidir. Onu gördüğünde korkar ve saygı duyarak geri çekilir, dizginleri de geri çekmek zorunda kalır çünkü atları sağrılarının üstünde oturtmaya çalışıyordur. Atlardan biri bunu kolaylıkla kabul ederken,

aşırılıkların peşinden giden son derece isteksiz davranır. Atlar buradan geri geldikleri zaman biri utanç ve şaşkınlık içindedir, bundan dolayı da ruhu ter içindedir. Diğeri ise dizginleri ve yere düşmenin etkisiyle gelen acı geçtikten sonra daha henüz yeni yeni doğru düzgün nefes alabilirken kızar ve küfreder, arabacıyı ve diğer atı yapmaları gerekeni yapmadıklarından dolayı suçlar. İsteksiz davransalar da onları yine aynı yere gitmeye zorlar. En sonunda olayın daha sonraya bırakılmasına yönelik önerileri zorla da olsa kabul eder. Zaman dolduğunda arabacı ve diğer at olanları sanki hatırlamıyor gibi davransalar da diğer at hatırlatır, güç kullanarak, çekiştirerek, kişneyerek yine sevgilinin yanına gitmeye zorlar. Sevgilinin yanına geldikleri zaman kafasını öne doğru eğer, kuyruğunu kaldırır ve dizginlerini dişlerinin arasına sokar ve utanmadan çekiştirir. Arabacı bu kez daha sert davranır, adeta bir yarış atını bir şeylere çarpmasın diye kuvvetle çekiştirir gibi dişindeki gemden çeker, kötü sözler söyleyen dilini ve çenesini çok sert bir şekilde tutar. Sağrısını yere vurarak büyük bir acı çekmesine neden olur. Kötü durumdaki buna benzer şeyleri çok defa yaşar ve en sonunda aşırılıklardan uzak durmaya başlar ve yumuşar, bundan böyle arabacının sözlerini dinler ve güzeli gördüğü zaman titremeye başlar. Âşığın ruhunu saygı ve korkuyla izlemesi sadece bu şekilde olabilir. Âşık olan kimse sevdiği kimseye adeta bir tanrı gibi hizmet eder ve bunu içinden gelerek yaparsa, âşık olunan kimse de kendi doğasına uygun bir şekilde âşığa dostluk duyarsa, daha önceden âşıklarla beraber olmanın utanç verici bir şey oldu-

255

ğunu söyleyen arkadaşları ya da başka insanlar tarafından kandırılsa da en sonunda gençlik ve kader birlikte olmayı kabul edecektir. Kader kötülerin her zaman kötülerle, iyilerin de iyilerle dost olabileceklerini açıklamıştır. Âşık olunan kimse bu sözlere bakıp ilişkiye izin verildiği zaman, âşık olan bu bir ilişkinin ayrıcalıklarına kavuşunca, âşık olunan kimse kendisine gösterilen iyi niyetten dolayı hayretler içinde kalır. Çünkü herhangi bir arkadaşı ya da dostunun kendisine yaklaşımıyla tanrıyla bütünleşen dostun yaklaşımının bir olmadığını anlamıştır. Öte yandan ilişki uzun süre devam eder ve âşık kimse gerek gymnasionda gerekse de diğer zamanlarda âşık olduğu kimseye dokunursa işte o zaman Zeus'un Ganymedes'e aşkı sırasında ortaya çıkan o tutku ortaya çıkar ve bütün suyunu âşığın üzerine döker. Suyun bir kısmı âşığın içine akarken, bir yerden sonra taşıp dışarı dökülmeye başlar. Rüzgâr ya da sesin yankılanması gibi güzellik de kendisine bakan gözlere çarpıp geri döner. Bu olduğu zaman ruhun kanat tüylerinin canlandığı kökler yeniden sulanır, tüyler uzar ve aşığın ruhu aşkla dolar. Sever ama kimi sevdiğinin farkında değildir. İçinde bulunduğu durumu açıklayabilecek durumda değildir. Gözünde hastalık olup o hastalığın bulaştığı insanlar gibi o da hastalığının nedenini söyleyemez. Âşık olduğu kimseyi adeta bir aynada görür gibi görür ama ne olduğunu açıklayamaz. Âşığının varlığı sayesinde kendisinde var olan acılarından kurtulur. Yanında olmadığı zaman özler ya da özlenir, âşığının hayalini kurarak aşkına karşılık bulur. Bundan sonra artık

içinde bulunduğu durumun aşk değil dostluk olduğunu düşünür. Âşığını görmeyi, onu öpüp kokmalayı, onunla yatmayı da çok ister ve kısa bir süre içinde bunların hepsi gerçekleşir. Beraber yattıkları zaman
256 âşığın laf dinlemeyen arabacısına olan yaklaşımında bu kadar sıkıntı çekmenin karşılığında haz elde etmeyi istemek vardır. Sevgili ise bir şey söyleyebilecek durumda değildir, sadece dolup taşmış bir şekilde âşığı kucaklar ve öper, ona olabilecek en güzel sözlerle seslenir. Yattıklarında âşığının her isteğini yerine getirmeye çalışacaktır. Diğer at ise utanma duygusu ve aklı sayesinde bu tür isteklerden uzak durur. Daha iyi bir hayat ve felsefeye ulaştırabilecek olan şeyler kavgayı kazanırlarsa ruhu kötülüğe doğru götürebilecek olan şeyleri ele geçirip ruhu iyi yapacak şeyler özgürleştirilir. Bu sayede ruh burada bulunduğu sürece mutlu ve uyumlu bir yaşam sürer. Bu yaşam bittiğinde bir olimpiyat yarışmacısı gibi üç mücadelenin birinde kazanmışcasına kanatlanır ve rahatlar. İnsani ölçülük ya da tanrısal delilik fark etmez, bir insan için bundan daha güzel bir iyilik olamaz. Ancak yaşamlarını bilgeliğin peşinden koşarak değil de onurlandırılmanın peşinden giderek geçirirlerse o insanlar fazla içtikleri zaman ya da başka bir dikkatsizlik anında laf dinlemeyen iki atın ruhlarının hazırlıksız yakalanması gibi bir durumla karşılaşacaklar ve atın onları en çok istedikleri şeye zorlaması gerçekleşecektir. Bu bir defa yapıldıktan sonra yapılmaya devam edilecektir fakat daha nadiren gerçekleşir çünkü düşüncenin tamamı henüz kabul edilmemiştir. Birbirleriyle dostturlar, ancak aralarındaki aşk sona erdikten sonra eskisi kadar iyi

dost olamazlar. Birbirlerine en büyük güveni sunduklarını ve asla bundan sonra birbirlerine düşman olamayacaklarını sanmaktadırlar. Daha sonra kanatsız bir şekilde, aslında kanatları yeni yeni büyümeye başlamış bir şekilde bedenlerinin dışına çıkarlar, bu sayede delilikle beraber kendilerine verilen ödül de hiç küçük olmamış olur. Olması gereken gökyüzünün altında uçmaya başlayanın yolculuğun başladığı yere yani yerin altındaki karanlığa dönmeleri değil, parlak bir yaşam sürmeleri ve birlikte uçarak mutlu olmaları ve kanatlandıkları zaman aşkın verdiği mutlulukla hoş tüylere sahip olmalarıdır. Sevgili dostum, âşığın tanrısal dostluğunun kazandıracakları bunlar. Âşık olmayan insanın sıradan bir ölçülülük ve sıradan hesaplarla sağladığı bağlılık âşık olunanın ruhunda çoğu insan tarafından erdem diye isimlendirilen birtakım duygular uyandırır. 257
Yeryüzünde geçirdiği dokuz bin yılın sonunda tekrar aklını kaybeder ve yeraltına iner. Sevgili Eros sana borcum olan ve Phaidros'un beni yapmak zorunda bıraktığı en güzel ve en iyi konuşmam bu. Daha önceden söylediğim her şeyden vazgeçip bu söylediklerimi kabul etmeni istiyorum. Ayrıca beni affet, sunduğun aşk sanatını kızıp elimden çekip alma, yine güzel olanlara karşı şu anda olduğumdan daha iyi olmamı sağla. Daha önceki konuşmamızda Phaidros ve ben sana karşı kötü şeyler söylediysek bunun hatasının Lysias'ta olduğunu bil ve onu cezalandırarak benzeri konuşmalar yapmamasını sağla. Kardeşi Polemarkhos gibi onun da felsefeye geri dönmesini sağla, bu sayede âşığı Phaidros da şu

anda olduğu gibi kararsız kalmasın, tüm yaşamını aşk ve felsefe konuşmalarına ayırsın.

PHAİDROS: Mademki böylesi daha iyi ben de senin duana katılıyorum Sokrates. Fakat bir öncekine göre daha iyi bir konuşma yapmana şaşırdım. Sanırım Lysias seninle yarışmaya kalkışırsa kaybedecek. Aslında son zamanlarda bir devlet adamı tam da bu tür konuşmaları nedeniyle kendisini eleştirmiş ve ona hitabet yazarı demişti. Sanırım bu söylenenlerden rahatsız olup hitabet yazarı olmaktan vazgeçecektir.

SOKRATES: Söylediklerin ne kadar ilginç şeyler. Ama onun bu tür sözlere karşılık vermeyeceğini zannediyorsan epeyce yanılıyorsun. Belki de kendisine suçlama yöneltenlerin iyi niyetli olduklarını sanıyorsundur.

PHAİDROS: Bence öyleydi Sokrates. Hem sen de farkındasındır, kentlerdeki en başarılı ve saygıdeğer insanlar sadece daha sonraları kendilerine sofist denmesinden çekindikleri için hitabet yazarı olmaktan vazgeçerler.

SOKRATES: Phaidros! Sanırım bu tatlı dirseğin Nil'in en büyük kıvrımlarından olduğuna dikkat etmedin. Öte yandan söylev yazmak isteyen ya da yazdığı söylevlerin gelecek nesillere ulaşmasını isteyenler son derece akıllı siyasetçilerdir. O kadar çok övülmek isterler ki yazdıkları söylevlerin başına kendilerini övmelerini istedikleri insanların isimlerini yazarlar.

258 **PHAİDROS:** Söylemek istediğin şeyi tam olarak anlamadım.

SOKRATES: Anlamadığın şey şu: Siyasetçiler bir söylev yazdıkları zaman kendilerini övmelerini bekledikle-

ri insanların isimlerini o söylevlerin başına yazıyorlar.

PHAİDROS: Nasıl olur?

SOKRATES: Söylevi hazırlayan kimse meclisin, halkın ya da her ikisinin birden yetkisiyle bunları söylediğini ifade eder. Ardından çok büyük bir saygıyla kendi ismini sıkıştırır, kendi bilgeliğini ispatlayıp zaman zaman söylevini uzatır. Sana göre bu söylediğimden farklı bir şey var mı?

PHAİDROS: Yok, hayır.

SOKRATES: Eğer söylev beğenilirse yazar gayet mutlu bir şekilde kürsüden iner. Beğenilmezse bu kez de hitabet yazarlığı konusunda başarılı sayılmadığı için kendisi de dostları da üzülürler.

PHAİDROS: Tabii ki.

SOKRATES: Böyle olmasının nedeni işin önemsiz değil önemli görülmesi.

PHAİDROS: Doğru.

SOKRATES: Bu durumda bir hatip ya da bir yönetici Lykourgos,[17] Solon[18] ya da Dareios[19] kadar şöhret kazanmış bir hitabet yazarıysa henüz yaşarken kendisini tanrılarla denk görür değil mi? Daha sonraki çağlarda yaşayanlar da bu yazıları görüp öyle sanmaya devam ederler.

PHAİDROS: Haklısın.

SOKRATES: Bu durumda Lysias'a karşı olsa da bu kimsenin sadece yazdığı için Lysias'ı eleştireceğini düşünür müsün?

---

17 İÖ 6.yüzyılda yaşamış Sparta devletinin yasalarının yapıcısı olarak bilinen kral.

18 İÖ 640-559 yılları arasında yaşamış Atinalı devlet adamı ve şair.

19 İÖ 549-485 yılları arasında yaşamış Pers İmparatoru.

PHAİDROS: Söylediklerine göre hayır. Çünkü bu durumda sadece kendi istediği şeyi eleştirmiş olacaktır.

SOKRATES: Yani hitabet yazarı olmak eleştirilecek bir durum değil.

PHAİDROS: Hiç olur mu?

SOKRATES: Bana sorarsan eleştirilecek olan şey iyi şeyler söylemek değil kötü ve memnun olunmayacak şeyler hakkında konuşmak olurdu.

PHAİDROS: Doğru.

SOKRATES: İyi ve kötü yazmak nedir? Sevgili Phaidros! Sence bu soruyu Lysias ya da onun gibi gerek kamusal gerekse de özel konular hakkında ölçülü ya da düz olarak yazan, yazacak olan insanlara mı sormalıyız?

PHAİDROS: Merak ettiğin şey bunlara ihtiyacımız olup olmadığı mı? Bu tür hazlar için yaşamıyorsak neden yaşıyoruz? Bu tür bir haz zevk duymadan önce acı duymamız gerekenlerden değil. Bu tür olanlar bedensel hazlardır ve doğal olarak da bu türden hazlara kölelik denilmektedir.

SOKRATES: Epeyce boş zamanımız var gibi. Hem çekir-
259 geler şu sıcak havada kafamızın üzerinde dolanıp ötüyorlar ve bize bakıyorlar. Öğlen saatlerinde bu şekilde konuştuğumuzu değil de onların şarkılarıyla tembel tembel uyukladığımızı görseler iki köle dinlenmeye gelmiş ve suyun kenarında koyun gibi yatıyor zannederlerdi ve bize gülerlerdi. Belki de konuştuğumuzu ve onların seslerini sanki büyülü Seireneler[20] gibi duymayarak suya indiğimize hay-

20 Yunan mitolojisinde sirenum scopoli isimli bir adada yaşadıklarına inanılan deniz yaratıklarına verilen isim.

ran kalırlar ve tanrılardan alıp insanlara vermeyi planladıkları hediyelerden bazılarını bize verirler.

PHAİDROS: Ne hediyesi? Sanırım böyle bir şeyi daha önceden hiç duymadım.

SOKRATES: Nasıl duymazsın? Musalar'a âşık biri böyle yapmamalı. Söylenenlere bakılırsa çekirgeler Musalar doğmadan önce insanmış. Musalar doğmuşlar ve böylece şarkı ortaya çıkmış, bundan sonra şarkı söylemenin tadını alıp yemekten içmekten kesilmişler ve ölmüşler. Ölenlerden de çekirgeler doğmuş. Bu işten Musalar'dan dünyada hiç yemek yemeden ve içmeden şarkı söyleme ödülünü kapmışlar, ölene kadar da böyle devam etmiş. Öldükten sonraki işleri Musalar'ın yanına gidip bu dünyada kendilerini öven insanları bildirmekmiş. Terpsikhore'ye dans ederek kendisini onurlandıranları, Erato'ya şiir okuyanları haber vererek tanrıçaları daha da mutlu ederlermiş. Diğer tanrıçalar da kendilerini mutlu edecek olan haberleri iletiyorlarmış. En yaşlı Musa olan Kalliope ve ikinci sırada yer alan Ourania'ya hayatını felsefeye adayanları ve bu tanrıçaları onurlandıranları haber verirlermiş. Bütün Musalar arasında gökyüzü, ilahi ve insani sözlerle en fazla ilgilenenler bu tanrıçalardır. Ayrıca bu tanrıçaların sesleri diğerlerinden daha güzeldir. İşte bu nedenle günün bu öğlen vaktinde konuşmamız ve uyumamamız gerekiyor.

PHAİDROS: Tamam konuşalım.

SOKRATES: Peki o zaman ilk soruna geri dönelim ve konuşmanın ve yazmanın nasıl iyi ve kötü olduğunu inceleyelim.

PHAİDROS: Tamam.

SOKRATES: Bir konuda iyi bir şekilde konuşacak olan insanların o konuya tam anlamıyla hâkim olmaları

ve onun hakkında tüm gerçekleri bilmeleri gerekir, değil mi?

260 **PHAİDROS:** Sokrates! Aslında benim anladığım kadarıyla hitabet ustalarının bir konudaki gerçeği bilmeleri değil o konuda karar verecek olanlara nasıl göründüğünü bilmeleri gerekir. Yine aynı şekilde iyi ve güzel olanları değil iyi ve güzel gibi görünenleri bilmeleri gerekir. Başkalarını inandırmanın gerçekle değil söylediğim şeylerle ilgili olduğu söylenir.

SOKRATES: Fakat bilge adamın sözlerine bakmak gerekir. Phaidros! "Haklılarsa inceleyelim, sadece söylediklerine bakmakla yetinmeyelim."

PHAİDROS: Haklısın.

SOKRATES: Peki şu yönteme ne dersin?

PHAİDROS: Hangi yönteme?

SOKRATES: Seni bir at alarak düşmanla savaşmaya ikna etsem ve her ikimiz de atın ne olduğunu bilmesek ve benim senin bu konudaki düşüncenin ne olduğunu biliyor olduğumu varsaysak. Yani diyelim ki Phaidros atın evcil hayvanlar arasında en uzun kulaklı olanı olduğunu düşünüyor.

PHAİDROS: Bu çok aptalca olurdu Sokrates.

SOKRATES: Tam olarak değil. Buna inandığın sırada at diye tanımladığım eşeği öven bir konuşma yapsam, eşeğin ev işlerinde de orduda da çok değerli bir hayvan olduğunu söylesem, savaşta ona binebileceğini, evde ondan yararlanarak yükünü taşıtacağını ve başka şeyler elde edeceğini söylesem nasıl olurdu?

PHAİDROS: Artık tamamen aptalca oldu.

SOKRATES: Aptal bir dost, zeki bir düşmandan iyidir değil mi?

PHAİDROS: Öyle.

SOKRATES: Bu durumda konuşmacı iyi ve kötüyü bilmiyorsa ve kendisi gibi bilgisiz hemşerilerini aldatması eşeği at gibi göstermek, kötü olanı iyi diye övmekle, çoğu kimseyi iyi şeyleri değil de kötü şeyleri yapmaya itmekle ne gibi bir sonuca ulaşacağını düşünüyorum.

PHAİDROS: Buradan hiç iyi bir sonuç çıkmaz.

SOKRATES: Bu durumda hitabet sanatını olması gerekenden daha sert bir şekilde eleştirmiş olduk değil mi? Belki de sanat bize şu şekilde yanıt verecektir: "Neden böyle yapıyorsun garip adam? Ben kimseyi gerçeği öğrenmeden konuşmaya zorlamadım ki! Hatta sözlerime inanacak olursanız ancak gerçeği öğrendiğiniz zaman beni elde edebilirsiniz. Hatta şunu da eklemeliyim: Ben olmazsam gerçeğin bilgisi hiçbir yerde ikna edici olamaz.

PHAİDROS: Bunları söylediği için haklı olur mu?

SOKRATES: Onunla ilgili olarak söylenen sözler bir sanat olduğunu gösteriyorsa haklı olduğunu söyleyebilirim. Fakat onun hakkındaki sözlerin doğru olmadığı, sanatla ilgili olmayan şeyler olduğu ve buna benzer şeylerlerle ilgilendiğini düşünüyor gibiyim. Lakonialı, hitabet sanatının gerçeklerden bağımsız olma ihtimali olmadığını söyler.

PHAİDROS: Sokrates! Bu tür ifadeleri duymaya ihtiyacımız var, bu sözleri hatırlatırsan ve ayrıntılı bir şekilde incelersen daha iyi olur. 261

SOKRATES: Ey asil varlıklar! Buraya gelin ve şu güzel genç Phaidros'u gerçek anlamda felsefeyle ilgilenmediği takdirde hiçbir zaman güzel konuşamayacağına inandırın. Evet Phaidros! Yanıtla!

PHAİDROS: Sor!

SOKRATES: Mahkemelerde ve halk meclislerinde değil aynı zamanda özel toplantılarda da ruhu alıp sözlerin önünde götüren, küçük ya da büyük konularda önemli şeyleri önemsiz olanlardan daha fazla umursamayan sanat hitabet sanatı değil midir? Bu konuda sen farklı şeyler mi duydun?

PHAİDROS: Zeus adına yemin ederim ki farklı bir şey duymadım. Bu konuşma ve yazma sanatının ya mahkemelerde ya da halk meclislerinde kullanıldığı söylenir. Benim duyduklarım da bu şekilde.

SOKRATES: Yani sen hitabet sanatı hakkında sadece Nestor ve Odysseus'un Ilios'ta epeyce boş zamanları olduğu için bir şeyler yazdıklarını duydun. Peki ya Palamedes'in[21] söylediklerini duymadın mı?

PHAİDROS: Zeus adına yemin ederim ki Nestor'un konuşmasını bilmiyorum, tabii sen Nestor diye Gorgias, Odysseus diye de Thrasymakhos ya da Theodoros'tan söz ediyorsan o başka.

SOKRATES: Belki de onları kastediyorumdur. Neyse başka bir şey soracağım. Mahkemelerde taraflar birbirlerine karşı konuşurlar değil mi? Başka bir şey yaptıklarını söyleyecek misin?

PHAİDROS: Söylediğini yaparlar.

SOKRATES: Adalet ve adaletsizlikten mi bahsederler?

PHAİDROS: Evet.

SOKRATES: Bu durumda hitabet sanatından yararlanan bir insan bazen insanların gözünde adaletli görünürken bazen de aynı insanların gözünde istenirse adaletsiz olacaktır.

---

21 Antikçağda zar, dama gibi oyunların mucidi olduğu düşünülen kimse.

PHAİDROS: Anlayamadım.

SOKRATES: Yani halkın karşısında aynı şeyleri bazen iyi bazen de kötü olarak göstermez mi?

PHAİDROS: Gösterir.

SOKRATES: Elealı Palamedes de aynı sanatla konuşur ve kendisini dinleyenlere aynı anda hem benzer hem benzemez, hem hareketli hem durağan göstermesini bilir, bunu biliyorsun değil mi?

PHAİDROS: Evet.

SOKRATES: Yani bu şekilde bir akıl yürütme sadece mahkeme ya da halk meclislerinin konusu değil. Hatta gerçekten böylesi bir sanat varsa tüm konuşma türlerinde birbirlerine benzemesi olanaklı olan şeyleri benzetme ya da diğer insanlar tarafından yapılmış ya da üzeri kapatılmış benzerlikleri ortaya çıkarma yeteneğini de sağlar.

PHAİDROS: Tam olarak anlayamadım.

SOKRATES: Belki şu şekilde konuşursan daha iyi açıklayabilirim gibi. Çok farklı şeyler arasında mı yoksa birbirine yakın şeyler arasında mı hata yaparız?

PHAİDROS: Yakın şeyler arasında. 262

SOKRATES: Hareket ettiğin zaman büyük adımlarla ilerlersen küçük adımla gitmeye göre çok daha kolayca kaçabilirsin.

PHAİDROS: Doğru.

SOKRATES: O halde bir insan başka birini kandırmak istiyorsa ve bu sırada kendisi de hata yapmak istemiyorsa nesneler arasındaki benzerliği iyi bilmelidir.

PHAİDROS: Çok doğru.

SOKRATES: Bir insan nesnelerin gerçeğini bilmiyorsa kalkıp iki şey arasında büyük mü yoksa küçük mü benzerlik olduğunu söyleyebilir mi?

PHAİDROS: Söyleyemez.

SOKRATES: Bu durumda gerçeği fark edemeyen ve hata yapan insanların nesneler arasındaki benzerlikten dolayı hata yaptıkları açıktır.

PHAİDROS: Doğru.

SOKRATES: Nesneleri bilmeyen bir insanın farklı durumlarda küçük benzerliklerden yararlanıp doğru ve yanlışı ayırt edebilme becerisini öğretmesi ve buralarda nasıl hata yapılmayacağını söyleyebilmesi olanaklı mıdır?

PHAİDROS: Olanaksızdır.

SOKRATES: Bu durumda gerçekleri bilmeyerek sadece sanılar üzerinden hareket eden bir insan sadece basit ve aslında sanat olmayan hitabet yeteneğine sahiptir.

PHAİDROS: Haklı gibisin.

SOKRATES: Yanında bulunan Lysias'ın konuşması ya da benim konuşmamı inceleyelim, bu konuşmalarda sanata uygun olan ve olmayan şeyleri bulalım mı?

PHAİDROS: Çok iyi olur, hem yeterince örneğimiz olmadığı için konuştuğumuz şeyler tam olarak anlaşılamıyor.

SOKRATES: Neyse ki çok iyi bir durum var, her iki konuşmada da gerçeği bilen bir insanın çeşitli söz oyunlarıyla dinleyenleri nasıl kandırabileceğine dair örnekler görmekteyiz. Phaidros! Bana göre bu durumun nedeni tanrılar. Hatta bu durumu kafamızın üzerinde konuşup duran Musalar bize vermiş olabilir. Yoksa benim hitabetten falan anladığım söylenemez.

PHAİDROS: Tamam ama daha açık anlatır mısın?

SOKRATES: Lysias'ın konuşmasının ilk kısmını tekrarlar mısın?

PHAİDROS: Hangi koşullarda olduğumu ve bu koşulların bize yarar sağlayacağını düşündüğümü biliyorsun. Sana âşık olmadığım için beni reddetmemen gerektiğini düşünüyorum. Zaten âşıklar...

SOKRATES: Tamam, bu konuşmada hatalı ve sanatla ilgisi olmayan şeyleri açıklamalıyız değil mi? 263

PHAİDROS: Evet.

SOKRATES: Bu tür konulardan kimileri hakkında anlaşabiliriz kimileri hakkında anlaşamayız, bu herkesçe bilinen bir şeydir değil mi?

PHAİDROS: Sanırım seni anladım ama yine de daha açık söyle.

SOKRATES: Biri gümüş ya da demir ismini söylediği zaman hepimiz aynı şeyi anlamaz mıyız?

PHAİDROS: Evet.

SOKRATES: Adaletli ya da iyi derse ne olur? Bu kavramlar kullanıldığı zaman herkes farklı bir şey anlar değil mi? Bu nedenle de kendimizle ve diğer insanlarla tartışırız.

PHAİDROS: Doğru.

SOKRATES: Yani bazı konularda anlaşabilirken bazı konularda anlaşamıyoruz.

PHAİDROS: Evet.

SOKRATES: Hitabet ne zaman daha önem kazanır? Hangisinde aldatmak kolaydır?

PHAİDROS: Anlaşamadıklarımızda tabii ki.

SOKRATES: Bu durumda bir insan hitabet sanatını öğrenmek istiyorsa ikisini birbirinden nasıl ayıracağını öğrenmeli. İki grubun da özelliklerini kavramalı,

insanların hangi noktalarda çelişkiye düştüğünü ya da düşmediğini bilmelidir.

PHAİDROS: Sokrates! Bunları bilen iyi bir yolda demektir.

SOKRATES: Sanırım bunu yaparsa hangi konuda konuşursa konuşsun hangi gruba ait şeyden bahsettiğini karıştırmayacaktır çünkü bunu net bir şekilde görebiliyor olacaktır.

PHAİDROS: Doğru.

SOKRATES: Aşk nerededir? Çelişkili olanda mı yoksa diğerinde midir?

PHAİDROS: Tabii ki çelişkili olandadır. Böyle olmasaydı biraz önce sevene ve sevilene zarar verdiğini, daha sonra ise bunun en iyi şey olduğunu söylemene izin vermezdi, değil mi?

SOKRATES: Güzel, şimdi senden hatırlatmanı istediğim bir şey var. Kafam karıştı, ben konuşmamın başında aşk için bir tanım yaptım mı?

PHAİDROS: Zeus adına yemin ederim ki güzel bir tanımlama yaptın.

SOKRATES: Akheloios'un kızları Nympheler, Hermes'in oğlu Pan hitabet konusunda Kephalos'un oğlu Lysias'tan daha öndelermiş. Belki de yanılıyorumdur. Lysias aşk hakkında konuşurken başlangıçta bizi aşkı onun düşündüğü şekilde algılamamız yönünde zorlamıştı. Konuşmasını da bu şekilde tamamlayarak bir noktaya ulaştı. Konuşmasının ilk kısmını tekrarlayalım mı?

PHAİDROS: İstersen olur ama istediğin şey bu değil.

SOKRATES: Tamam ama ben yine de Lysias'tan duymak istiyorum.

PHAİDROS: "Hangi durumda olduğumuzu biliyorsun ve
264 bunların bize yarar sağlayacakları konusundaki gö-

rüşlerimi de biliyorsun. Seni sevmediğim için bunları reddetmemen gerekir. Çünkü âşık insanlar istekleri sona erdiği zaman daha önce yaptıkları iyiliklerden mutsuz olurlar."

SOKRATES: Sanırım aradığımız şeylerin çoğunu yapmamış. Adeta sırtüstü ve geriye doğru yüzüyor gibi konuşmanın başından değil de sonundan başlamış ve bir âşığın sevdiği kişiye söylemesi gereken sözlerin en sonuncularını en başta söylemiş. Ne dersin sevgili Phaidros? Haksız mıyım?

PHAİDROS: Sokrates! Haklısın, gerçekten de en sonda söylemesi gerekenleri söylüyor.

SOKRATES: Diğer kısımlara ne dersin? Konuşmasının tamamı sanki tesadüfi bir şekilde dağıtılmış gibi değil mi? Zorunluluk sonucu ikinci sırada söylenmesi gereken bir şey miydi yoksa konuşulan şeylerin herhangi biri ikinci sırada yer alabilir miydi? Hem ben herhangi bir şey bilmesem de başka insanları küçümsemeden şöyle diyebilirim: "Bence yazar kafasına göre konuşuyor. Yoksa onun hitabet yazarlığı söz konusu olduğu zaman konuları neye göre sıraladığını biliyor musun?"

PHAİDROS: Onun işlerini net bir şekilde bilebileceğimi düşünerek beni şaşırtıyorsun.

SOKRATES: Yine de hak vermelisin bana. Konuşmalar sanki bir canlıymış gibi bir bedene sahiptirler, onların kafalarının ve ayaklarının olması, ortası ve iki ucu olması gerekir, ayrıca tüm bunlar konuşmanın tamamıyla uyumlu olmalıdırlar.

PHAİDROS: Zaten başka türlü olamaz.

SOKRATES: O halde dostunun konuşmasının söylediklerimize uygun olup olmadığına bak. Phrygialı Midas'ın

mezartaşında yazanlardan bir farkı olmadığını göreceksindir.

PHAİDROS: Ne yazıyor burada?

SOKRATES: Şunlar yazıyor: "Midas'ın mezarına yazılı bronz bakireyim, sular aktığı, ağaçlar büyüğü ve ben burada onun üzüntülü mezarını beklediğim sürece buradan geçenlere Midas'ın burada gömülü olduğunu söyleyeceğim." Gördüğün gibi bu konuşmada neyin başta neyin sonda söylendiğinin herhangi bir önemi yok.

PHAİDROS: Sokrates! Konuşmamızla alay etme.

SOKRATES: Tamam üzülmeni istemem, vazgeçiyorum. Fakat taklit edilmezse yararlanabileceğimiz çok sayıda örnek vardı orada. Şimdi diğer konuşmalara geçelim. Bunlarda da konuşmalarla ilgilenen insan-
265 ları ilgilendiren çok sayıda şey olduğunu sanıyorum.

PHAİDROS: Ne demek bu?

SOKRATES: İkisi birbirlerine zıttı, birine göre iyilik âşık olana, diğerine göre âşık olmayana yapılmalıydı.

PHAİDROS: Evet, bunu cesurca yapıyorlardı.

SOKRATES: Aslında ben senin gerçeği söyleyerek durumun delilik olduğunu ifade edeceğini sanmıştım. İsteğim buydu çünkü daha önceden aşkın bir delilik türü olduğunu söylemiştik değil mi?

PHAİDROS: Haklısın.

SOKRATES: İki ayrı delilik türü vardır, birincisi hastalıklardan kaynaklanır, diğeri ise zamanla davranışlarımızın tanrısal bir biçim almasını sağlayan deliliktir.

PHAİDROS: Çok doğru.

SOKRATES: Tanrısal delilik dört gruba ayrılıyordu ve bunlar da dört tanrıya denk gelmekteydi. Apollon

kehanetleri, Dionysos sarhoşluğu, Musalar şairliği ve en son olarak da en iyisi olduğunu söylediğimiz Aphrodite ve Eros aşkı. Daha sonra nasıl oldu bilemiyorum ama aşkın etkisinden söz ederken bazen gerçeklerin peşinden gidip bazen başka yollara girince baştan sonra tuhaf bir konuşma yaptık. Sonuç olarak her ikimizin de efendisi olan ve güzel delikanlıların koruyucusu Eros adına güzel ve destansı bir konuşma ortaya çıktı.

PHAİDROS: Bu gerçekten de iyi oldu.

SOKRATES: Şimdi buradan hareketle eleştiriden övgüye nasıl geçtiğimizi inceleyelim.

PHAİDROS: Ne demek istedin?

SOKRATES: Bence bu olsa olsa bir eğlencedir, ancak yine de tesadüfi şekilde de olsa konuştuklarımız arasında yer alan iki ilke öğrenilirse bundan kişi epeyce yarar sağlar.

PHAİDROS: Nedir bu ilkeler?

SOKRATES: Birincisi iç içe geçmiş olan çokluğun bir araya gelip tek bir yerde toplanması ilkesidir. Bu sayede bir tanım getirilebilir ve öğretilebilir olur. Biraz önce de Eros'un iyi mi yoksa kötü mü olduğunu ifade ettikten sonra konuşmamız kendiliğinden mantıklı bir hale dönüşmüştü.

PHAİDROS: Bahsettiğin ikinci ilke nedir Sokrates?

SOKRATES: Kötü oymacılar herhangi bir kısmını parçalamadan, doğal ayrılma yerlerinden ayırırlar. Bunun gibi yapabilmekten söz ediyorum. İki konuşmamızda da düşüncenin akılsız kalmasının ortak bir nedeni vardı, beden de aynı şekilde sol ya da sağ 266
gibi iki parçaya ayrıldığı gibi burada da aynı isimden oluşan iki parça söz konusuydu. Bu şekilde iki

konuşmada da akılla ilgili eksiklikler içimizde var olan tek bir şeyden kaynaklanıyordu. Bir konuşmaya göre solda yer alan kısım kesip çıkarılıyordu ve solda kalan aşk bulunana kadar bu şekilde çıkarılmaya devam ediyordu, buradaki aşk küçümsenen bir şeydi. Öte yandan sağ tarafta kalan kısım bizi aşka doğru götürüyordu, ancak bu aşk tanrısal aşk olduğu için en büyük iyilik olarak kabul ediliyordu.

PHAİDROS: Çok haklısın.

SOKRATES: Phaidros! Ben bu ayırma ve bir yerde toplama işinden çok hoşlanıyorum. Ancak bu söz konusu olabildiği zaman konuşabiliriz ya da düşünebiliriz. Bir insan nesnelerin doğaları gereği bir altında birleştiklerini ve çokluğa bölündüklerini söylüyorsa onu izlerim: "Bir tanrının ayak izlerini takip eder gibi yürü."[22] Vereceğim ismin doğruluğunu bilemiyorum ama bana sorarsan bu şekilde yaklaşanlara verilmesi gereken isim diyalektikçidir. Bu durumda senin ve Lysias'ın ders verdiği insanlara ne isim vermemiz gerekiyor? Thrasymakhos ve diğerlerinin kendi kendilerine konuşma konusunda bilge oldukları ve adeta bir kralın uyruklarına bir şeyler sunması gibi bir ikramda bulundukları hitabet sanatı olabilir mi?

PHAİDROS: Doğru bunlar kral soyundan inanlardır, ancak söylediğin konularda bilgileri yoktur. Bence diyalektikçi ismini kullanarak doğru davrandın. Fakat yine de sanki hitabet sanatının ne olduğunu bulamadık gibi.

22 Sokrates burada Homeros'tan bir alıntı yapıyor.

SOKRATES: Nasıl olur? Yani bu konuda sanat olarak isimlendirilecek iyi şeyler vardı ve biz bunları bulamadık mı? Bunları önemsiz bulmamalıyız. Hitabet konusunda unuttuğumuz şeyleri bulalım hadi.

PHAİDROS: Çok sayıda var Sokrates. Ayrıca hitabet sanatı hakkında yazılmış kitaplar da var.

SOKRATES: Doğru, sanırım her konuşmanın başında bir giriş kısmı olmalı, sanatın özelliklerinden kastettiğin şey bu değil mi?

PHAİDROS: Evet.

SOKRATES: Sonrasında hikâye, hikâyenin şahitlerini, ispatlar ve olasılıkları konuşmak gerekir. Bir de onaylama ve onaylamanın devamı var, bunların da hitabet sanatındaki en büyük ustası Byzantion'dan çıkmıştır diye biliyorum.

PHAİDROS: Sevgili Theodoros'u mu kastediyorsun?

SOKRATES: Evet. Bir suçlama ya da savunmada bir fikrin nasıl çürütüleceği ve aynı zamanda çürütmenin nasıl devam edeceğini o bilir. Yine üstü kapalı olarak övgü ve anmayı ilk kullanan kimse olan Paroslu Euenos'tan[23] da bahsetmemeli miyiz? Kolayca hatırlayabilmek için üstü kapalı suçlamalarını ölçülü şiirler olarak okurdu, ne de olsa bilge bir insandı. Bir de Teisias ve Gorgias[24] var, bunlardan da söz etmemek olmaz, onlar olasılıkları gerçeklerden üstün bulurlardı, büyüğü küçük, küçüğü büyük, eskiyi yeni, yeniyi eski gösterebilirler, herhangi bir şey hakkında çok kısa ya da sonsuz derece uzun konuşmalar yapabilir- 267

23 Platon'un birkaç diyalogunda ismi geçen İÖ 5.yüzyılda yaşamış düşünür.

24 İÖ 483-376 yılları arasında yaşamış Yunan düşünür, Platon'un onun adını taşıyan bir diyalogu da bulunmaktadır.

lerdi. Günün birinde bundan Prodikos'a[25] bahsettim, o da güldü ve sanatlı konuşmayı sadece kendisinin bildiğini anlatmıştı. Ona göre bir konuşma çok uzun ya da kısa olmamalıydı, arada bir ölçü de olmalıydı.

PHAİDROS: Ah Prodikos! Nasıl da zeki bir adam.

SOKRATES: Elisli Hippias'ın[26] da adını anmak gerekir, o da Prodikos ile aynı görüşte olacaktır.

PHAİDROS: Elbette.

SOKRATES: Polos ve onun Musalar'a uygun sözlerine ne dersin? Çok güzel benzetmeleri, güzel sözleri ve yinelemeleri vardır. Tabii bir de Likymnios'un güzel sözlerine uygun şekilde verdiği isimler var.

PHAİDROS: Protagoras'ın[27] da buna benzer birtakım eserleri vardı, değil mi?

SOKRATES: Evet genç adam! Doğru konuşma ya da bu türden birtakım eserleri vardı. Ama yine de yaşlılık ve acındırası sözler söyleme konusunda Khalkedonlu'yu geçebilecek birini tanımıyorum. Konuşmaları sayesinde büyük bir kalabalığı harekete geçirmek ya da sakinleştirmek konusunda çok becerikliydi. Yine birilerini suçlamak ya da suçlamadan kurtarmak da uzmanlık alanıydı. Evet, bazılarına göre tekrarlama bazılarına göre başka bir isim verilebilirdi, ancak herkes sonucun ne olacağını bilirdi.

PHAİDROS: Kastettiğin şey konuşmanın sonunda bir özet yaparak hatırlatmada bulunmak mı?

SOKRATES: Evet, bundan bahsediyorum. Senin de hitabet sanatı hakkında söyleyeceklerin varsa söyle.

---

25 İÖ 465-399 yılları arasında yaşamış Keoslu Sokrates öncesi düşünür.

26 İÖ 5.yüzyılda yaşamış bir düşünür, Sokrates'in onun da ismini taşıyan diyalogları bulunmaktaydı.

27 İÖ 481-420 yılları arasında yaşamış Yunan düşünür.

PHAİDROS: Var ama çok da önemli şeyler değil.

SOKRATES: Önemli bir şey değilse boşverelim. Konuyu daha iyi bir şekilde inceleyebilmek için hitabet sanatının etki alanlarından ve bunlara ne zaman sahip olduğundan bahsetmemiz gerekir. 268

PHAİDROS: Sokrates! Çok güçlüdür, özellikle de büyük toplantılar zamanında.

SOKRATES: Doğru ama şimdi benimle aynı fikirde olup olmadığını söylemek ister misin?

PHAİDROS: Devam et ve biraz daha açıkla lütfen.

SOKRATES: Tamam. Bir insan dostun Erysimakhos ya da onun babası Akoumenos'a gidiyor ve şöyle diyor: "Vücudun terleme, üşüme, kusma, ishal olma gibi şeyleri yapabilmesi için ona ne verilmesi gerektiğini biliyorum. Bildiğim şeyler sayesinde hekim olduğumu, bildiklerimi öğrettiğim kimsenin de hekim olacağını sanıyorum." Bu insana nasıl yanıt verirler?

PHAİDROS: Bunların kime ve ne oranda verileceğini sorabilirler, başka da bir şey sorulamaz.

SOKRATES: Bu sorunun yanıtını bilmediğini, ancak eğitim veren kimsenin kendisinden öğrenebileceğini söylese ne olur?

PHAİDROS: Sanırım onun deli olduğu düşünülür. Çünkü bu sanatı bilmez ama bazı ilaçları çeşitli kitaplardan ya da oradan buradan öğrenmiş olduğu için hekim olduğu zannedilir.

SOKRATES: Başka biri Sophokles[28] ya da Euripides'e[29] önemsiz konular hakkında çok uzun, önemli ko-

---

28 İÖ 495-406 yılları arasında yaşamış tragedya yazarı. Başta *Kral Oidipus*, *Oidipus Kolonos'ta* ve *Antigone* olmak üzere yedi oyunu günümüze ulaşmıştır.

29 İÖ 5.yüzyılda yaşamış Atinalı tragedya yazarı. *Alkestis*, *Medea* gibi çok sayıda oyunu günümüze ulaşmıştır.

nular hakkında çok kısa konuşmalar yapabildiğini, istenildiği takdirde kendisinin acındırıcı, ürkütücü, mahvedici ya da farklı türden konuşmalar yazabildiğini söylese ve bunları öğrettiği insanların da tragedya yazarı olabileceklerini söylese ne olur?

PHAİDROS: Sokrates! Bu adam tragedya denilen şeyin parçaları bir araya getirip onları bütünle ve birbirleriyle uyumlu hale getirmekten farklı bir şey olduğunu sanıyorsa onunla alay edeceklerdir.

SOKRATES: Yine de sert bir şekilde eleştirilmeyecektir. Kendisini müzik konusunda çok bilge zanneden ve bilgisi sadece tellerden en yüksek ve en alçak notaların çıkabileceğini bilmekten ibaret bir insana yaptıkları muameleyi ona yapacaklardır. Yani ona deli ya da alçak falan demezler. Bunun yerine yumuşak bir sesle: "Sevgili dostum! Müzik konusunda usta olmak isteyen bir insanın bunları bilmesi zorunludur, ancak müzik konusunda senin kadar az bilgisi olan bir insanın gerçekten de bilgisiz diye adlandırılmasına engel olabilecek bir şey de yok. Senin bildiğin şey müzik değil, sadece onun için gerekli temel şeyler." diyeceklerdir.

PHAİDROS: Çok haklısın.

269 **SOKRATES:** Sophokles bu adama tragedyayı değil onun başlangıcını, Akoumenos da hekimliği değil onun başlangıcını bildiğini söyleyecektir.

PHAİDROS: Haklısın.

SOKRATES: Güzel sesli Adrastos ya da Perikles güzel konuşma, benzetme ya da buna benzer şeyler hakkında söylediklerimizi duysalar hitabet sanatıyla ilgili yazanlar hakkında ikimizin de söylediklerini eleştirip bizi eğitimsiz olarak görüp bir şeyler söy-

lerler miydi? Belki de her ikimizden de daha bilge oldukları için bizi eleştirip şu şekilde konuşacaklardı: "Phaidros! Sokrates! Bir insan diyalektiğin ne olduğundan haberdar değilse bu insan sadece hitabet konusundaki temel bilgisinden yola çıkarak onu öğrendiğini zanneder ve bu bilgileri diğer insanlara öğrettikleri zaman hitabet konusundaki her şeyi öğrettiklerini zannederler. Bunları ikna amacıyla kullanmayı, uyumlu bir yazı yazmayı önemsemezler, konuşmada ya da ders verdikleri insanların bunu kendilerinin düşünmesi gerektiğini sanmaları halinde bu kimselere kızmamak ve bu durumu olağan karşılamak gerekir."

PHAİDROS: Sokrates! Hitabet konusunda ders veren, yazı yazan insanlar hakkında anlattıklarının doğru olduğunu sanıyorum. Ancak söylediklerinin doğru olduğunu düşündüğüm zaman aklıma gerçek ve doğru bir hitabet sanatı nereden ve kimden öğrenilebilir sorusu geliyor.

SOKRATES: Phaidros! Buna sahip olmak için iyi bir tartışmacı olmak gerekir, bu da diğer başka konularda iyi olmaktan farksızdır. Hatta bu benzerlik biraz da zorunlu bir benzerliktir. Eğer doğanda iyi bir hatip olmak varsa eksiklerini halletmek için doğana bilgi ve çalışma eklersen önemli bir hatip olabilirsin. Ancak bu bir sanat olarak kaldığı sürece bu yol Lysias ya da Thrasymakhos ile hiç ilgisi yoktur.

PHAİDROS: Peki ne yapmalıyız?

SOKRATES: Sevgili dostum! Belki de en başarılı hatip Perikles'tir.[30]

30 İÖ 461-429 yılları arasında Atina siyasetinde etkili olmuş devlet adamı.

PHAİDROS: Nasıl olur?

270 **SOKRATES:** Tüm büyük sanatlarda doğa ve gökyüzündekiler hakkında fazla şey söyleyebilmek gerekir. Konuşma hazırlamadaki ustalık anlaşıldığı kadarıyla bu sayede ortaya çıkarılabilir. Perikles'in de hem doğası gereği böyle bir yeteneği var hem de üzerine bunları eklemiş. Sanırım Perikles gökyüzündekilerin bilgisine sahip olan Anaksagoras[31] ile karşılaştı ve Anaksagoras'ın sürekli olarak söz ettiği bu konuları kendine uygun şekilde hitabet sanatı için kullandı.

PHAİDROS: Tam olarak ne söylemek istedin?

SOKRATES: Yani hekimlik ve hitabet sanatlarının yöntemleri birbirlerine çok benzer.

PHAİDROS: Nasıl?

SOKRATES: Hekimler ilaç ya da yiyecek vererek bedene güç kazandırmak isterler, hatipler ise konuşmalar ve çalışma yoluyla ruha inanç ve erdem vermek isterler. Ancak bunun sadece uygulama ya da denemelerle değil aynı zamanda sanatla da birlikte olması gerektiğini düşünürsek doğayı bölümlere ayırmalıyız. Bunlardan biri beden diğeri ruhun doğasıdır.

PHAİDROS: Haklı gibisin Sokrates.

SOKRATES: Eğer bütünün yapısını gerçek anlamda kavramadıysan ruhun doğasını kavrayabilir misin?

PHAİDROS: Asklepios'un soyundan gelen Hippokrates'in sözlerine bakılırsa bu şekildeki bir insan bedeni de kavrayamaz.

---

31 İÖ 500-428 yılları arasında yaşamış olan Anaksagoras'ın eserlerinden günümüze *Doğa Üzerine* başlıklı yapıtın fragmanları ulaşmıştır.

SOKRATES: Çok doğru söylüyor, hem Hippokrates'in sadece bu sözüne bakmakla kalmayalım, düşüncelerimiz arasında paralellik olup olmadığına da bakalım.

PHAİDROS: Tamam.

SOKRATES: Hippokrates ve doğru akıl doğa hakkında neler söylemişler: Bir sanatı yapmayı düşünüyoruz ya da diğer insanlar tarafından yapılsın istiyoruz, peki bu şey sade mi yoksa birleşik mi? Eğer sadeyse nelere sahip ve neler üzerinde etkilidir? Eğer birleşikse o zaman nelerden birleşik olduğuna, içinde neler olduğuna bakılmalı ve ayrıca sade olanda olduğu gibi her birinin neler üzerinde etkili oldukları araştırılmalıdır, değil mi?

PHAİDROS: Dediğin gibi olmalı Sokrates.

SOKRATES: Eğer böyle yapmazsak durumumuz kör birinin yürümesine benzer. Fakat bu incelemeyi yapanları kör ya da sağır birine benzetemeyiz. Söylev ve sanatı uyumlu şekilde öğreten bir insan hangi varlığın doğasından söz ediyorsa o varlığın doğasını tam olarak kavramalıdır. Bu varlık ruhtur.

PHAİDROS: Tabii ki.

SOKRATES: Yani bunlar tam olarak ruhla ilgileniyorlar 271
ve ona dair bir düşünce geliştirmeye çalışıyorlar, değil mi?

PHAİDROS: Evet.

SOKRATES: O halde Thrasymakhos ve retorikle ilgilenenlerin yapmaları gereken ilk şey öncelikle ruhu kavramak ve ruhun doğasının beden gibi farklı farklı mı olduğunu yoksa tek ve aynı mı olduğunu incelemektir. Buna bir şeyin doğasını kavramak adını verebiliriz.

PHAİDROS: Çok doğru.

SOKRATES: Daha sonra ruhun neden etkilendiğini ve neyi etkilediğini konuşmak gerekir.

PHAİDROS: Tamam.

SOKRATES: Ardından söz ve ruh türlerini sınıflamak, etkilerini ve nedenlerini incelemek gerekir. Hepsi bir diğerine uygunluk gösterecektir, hangi ruh hangi konuşmayla ikna olur ya da olmaz buna bakılır ve nedenle açıklanır.

PHAİDROS: Gayet yerinde bir inceleme.

SOKRATES: Sevgili dostum! İster bu konu isterse başka bir konu daha farklı bir açıklama ya da konuşmayla ifade edilemez. Günümüzde isim yapmış olan retorikçiler ise insanları kandırırlar, ruhu gayet iyi bilseler de bunu insanlardan saklarlar. Söylediğim yönteme göre hareket etmedikleri sürece onların uygun şekilde hareket ettiklerini düşünmeyiz.

PHAİDROS: Nedir bu uygun şekilde dediğin şey?

SOKRATES: Anlatmak pek kolay değil ama yine uygun şeklin ne olduğunu elimden geldiğince sana anlatmaya çalışacağım.

PHAİDROS: Tamam.

SOKRATES: Sözün amacı düşünceleri yönlendirmektir, bu nedenle bir retorikçinin ruhun kaç türlü olduğunu bilmesi gerekir. Ruh çok türlü olduğundan ve değiştiğinden insanlar da böyledir. İnsanların türleri farklı olduğuna göre konuşmalar da farklı olmalıdır. Her insanın bir konuşmaya inanma nedeni çok farklı olabilir. Aynı şekilde aynı konuşmaya farklı nedenlerden dolayı inanılmadığı da olur. İşte bu nedenle retorikçi denilen insanın bu konuları çok iyi bilmesi ve günlük işlerinde ve işinde bu konuları net bir şekilde kullanabiliyor olması gerekir. Yoksa sadece

duyduğu şeylerden kendisine bir yarar gelmez. Öte yandan hangi insanın hangi sözlerle ikna olacağını fark ettiğinde önce gerekli ayrımı yapar, sonra da o 272
kimseyi bir şeylere inandırmak ya da ona bir şeyler yaptırmak için "bu insanın doğasına uygun olan budur" der. Ayrıca ne zaman konuşması, ne zaman susması gerektiğini, nerede kısa ve öz, nerede kendisini acındıran şeyler söylemesi gerektiğini, öğrendiği şeylerden hangilerini kullanması gerektiğini, hangi sözlerin ne zaman gereksiz olduğunu bilirse sanatında son derece başarılı olur. Ancak bir insan konuşurken, dersteyken ya da yazarken bunları umursamıyorsa ona inanmanın bir mantığı olmaz. Belki de şu an şöyle diyecek: "Phaidros! Sokrates! Böyle mi düşünüyorsunuz? Bu durumda retoriğin başka bir şekilde açıklanması gereksiz midir?"

PHAİDROS: Başka türlü olmaz Sokrates! Ama bu çok da kolay gibi değil.

SOKRATES: Haklısın ama yine de daha kolay ve kısa bir yol bulabileceğimizi düşünerek konuşulanları baştan gözden geçirmek gerekir. Böylece bir şeyler bulursak daha zorlu ve uzun yoldan gitmemiş oluruz. Lysias ya da başka birinden duyduğun ve işimize yarayacak bir şeyler varsa hatırlamaya çalış.

PHAİDROS: Keşke olsa ama şu an söyleyeceğim bir şey yok.

SOKRATES: Eskiden bu işlerle ilgilenen birilerinden duyduklarımı anlatmamı ister misin?

PHAİDROS: Olur.

SOKRATES: Phaidros! Ne demişler: Kurdun bile avukatı vardır.

PHAİDROS: Hadi sen de öyle yap.

SOKRATES: Aslında bu türden işleri büyütmeye ve önemli sözlerle konuşmaya gerek yok derler. Çünkü bizim de ilk konuşmamızda ifade ettiğimiz gibi retorikle ilgilenen insanların adalet ve iyilik gibi konularda gerçekleri bilmesi ve bu türden özelliklerin doğuştan mı yoksa sonradan mı elde edildiğini bilmeleri gerekmez. Mahkemelerde de gerçekliğe değil de inandırıcı olmaya bakılır. İşte mantıklı olan budur ve konuşan kimsenin de bunu dikkate alması gerekir. Bazen gerçekler akla yatkın değildir, o zaman suçlama olsun savunma olsun herhangi bir durumdayken gerçeklerden değil de akla yatkın olan-
273 lardan bahsetmek gerekir. Evet, konuşmanın amacı budur ve buna bağlı kaldığımız zaman uygun olarak konuşmuş oluruz.

PHAİDROS: Sokrates! Retorikle ilgilenmek isteyenlerin sözlerini teker teker açıkladın. Daha önceden bu konuya değindiğimizi hatırlıyorum. Bu konuyla ilgilenen insanlar da epeyce önemsiyorlardı.

SOKRATES: Üzerine epeyce titrediğin Teisias[32] bize yanıt vermeli. Bu söylenenlerin çoğunluğun düşündüğü şeyin akla yatkın gelmesi dışında başka bir anlamı olabilir mi?

PHAİDROS: Evet bu anlama gelir.

SOKRATES: Şimdi bu bilgece ve aynı zamanda uygun olan şeyi keşfettik diyelim. Sonra zayıf ve cesur bir insan korkak ama güçlü birine saldırsın, onun elbiselerini çaldığı için mahkemeye çıkarılsın. Her ikisine de gerçeğin saklanması söylenmiş olsun. Yani korkak olan cesur olanın kendisini tek başına dövdüğünü söyle-

32 İÖ 500-430 yılları arasında yaşamış Syrakusailı Yunan retorik ustası.

meyecek, cesur olan ise sadece ikisinin orada olduğunu söyleyecek ve şöyle devam edecek: "Ben böyle bir adamı dövebilir miyim hiç?" Diğer adam içinde bulunduğu kötü durumu saklamak için başka yalanlar söyleyecek ve diğer kimsenin kendisini çürütmesi için elinden geleni yapmış olacak. Phaidros! Bu türden konuşmalarda sürekli böyle şeyler olur değil mi?

PHAİDROS: Evet.

SOKRATES: Teisias ya da başka biri yani bu saklı sanatı bulup ortaya çıkaran insan bulduğu şeyle gurur duyuyordur. Ne dersin? Bir yanıt vermeli miyiz?

PHAİDROS: Nasıl bir yanıttan söz ediyorsun?

SOKRATES: Şöyle olabilir: "Ey Teisias! Senden önce akla yatkın şeylerin gerçeğe benzemelerinden dolayı insanlar tarafından kabul edildiklerini ifade etmiştik. Aynı zamanda gerçeği bilenlerin benzerlikleri her yerde en iyi şekilde bileceklerini de söyledik. Retorik hakkında konuşacakların varsa seni dinlemeye hazırız. Eğer söyleyeceğin bir şey yoksa kendi söylediklerimize inanacağız. Eğer bir insan dinleyicilerin doğalarını düşünmüyor, var olan şeyleri türlerine göre ayırıp her birini bire ya da genel düşünceye göre anlamıyorsa olabileceği kadar iyi bir retorikçi olmayacaktır. İyi bir retorikçi olması için çok çalışması gerekir. Aklıbaşında bir insan ise insanları mutlu etmek için onların önünde konuşmak yerine aslında tanrıların hoşuna gitmek ve onları memnun edecek sözler söylemek için çaba harcamalıdır. Teisias! Bizden daha bilge olan insanlar akıllı insanların kendileri gibi köle dostlarını değil, iyi ve soylu efendilerini beğendirmelerini emreder. Bundan dolayı yolun zorlu olmasına şaşırma. Senin zannettiğin 274

şeyden dolayı değil zorlu şeylere varabilmek adına böyledir. Konuşmada da dendiği gibi fazlasıyla isteyen eninde sonunda buraya varır ve bu da kendisi için en iyisidir.

PHAİDROS: Çok doğru söylüyorsun Sokrates! Tabii ki o kimse gerçekten yolun sonuna gelebilecekse.

SOKRATES: Tabii ama güzel şeylerin peşinden gitmek ve o acıyı çekmek de güzeldir.

PHAİDROS: Haklısın.

SOKRATES: Bu şekilde uygun olan ve olmayan konuşmalardan bahsetmiş olduk.

PHAİDROS: Doğru.

SOKRATES: Peki ya hangi yazının uygun olduğunu hangisinin uygun olmadığını ya da hangi yöntemle hareket edilmesi gerektiğini söylemedik değil mi?

PHAİDROS: Söylemedik.

SOKRATES: Tanrıların konuşmalar konusunda en fazla memnun olduğu şeyin ne olduğunu biliyor musun?

PHAİDROS: Hayır, hiçbir fikrim yok, sen biliyor musun?

SOKRATES: Eskilerden duyduklarımı anlatabilirim, zaten gerçeği bilenler de onlar. Hem gerçeği kendi kendimize bulabilseydik başkalarının ne dediğine bakar mıydık?

PHAİDROS: Ne kadar gereksiz bir soru! Sen duyduklarını anlatsana!

SOKRATES: Mısır'da Naukratis civarında oraların tanrılarından biri yaşıyordu. Tanrının kutsal kuşunun ismi Ibis'di. Tanrının adı ise Theuth'du.[33] Tanrı sayılar, aritmetik, geometri, dama, zar, astronomi ve hepsinden önemlisi harfleri bulmuştu. Bu sıralar

33 Thoth olarak da bilinen Mısır bilgelik tanrısı.

Mısır imparatoru Thamos'du ve Yunanlar tarafından Mısır Thebaisi denilen tanrısı Ammon olan bir kentte yaşamaktaydı. Günün birinde Theuth imparatorun yanına gitti ve sanatlarını tanıttı. Hepsini Mısırlılara öğretmek gerektiğini söyleyince imparator ne işe yaradıklarını merak etti. Theuth açıklama yaptı, imparator da bazılarını beğendi, bazılarını beğenmedi, bazılarını övdü, bazılarını eleştirdi. Bu açıklamalar sırasında Thamos'un Theuth'u epeyce övdüğü, epeyce de eleştirdiği söylenir ama bunları uzun uzadıya anlatmak zaman alır. Sıra harflere geldiğinde Theuth şöyle dedi: "Ey imparator! Bu Mısırlılar'ı daha bilge yaptığı gibi onların hafızalarını da güçlendirecektir. Bu, bilgeliğin ve hafızanın ilacıdır, ben onu buldum." İmparatorun yanıtı şöyle oldu: " Ey büyük usta Theuth! Bazıları sanatları bulma yeteneğine sahiptir, bazıları ise onların yararlı mı yoksa zararlı mı olduğuna karar verme yetene- 275
ğine sahiptir. Sen harflerin mucidi olarak iyi niyetli bir şekilde harflerin yapabileceği şeylerin tam tersinden söz ediyorsun. Çünkü harfleri kullanan kişinin ruhu tembelleşir, bundan böyle kendilerine ait olmayan harflere güvenirler ve kendilerine ait olan hafızayı unuturlar. Bundan dolayı bulduğun şey hafızanın değil hatırlamanın ilacıdır. Gerçek bilgeliği değil öğrencilerine onun görüntüsünü veriyorsun. Senin sayende herhangi bir öğretmenleri olmadan çok şey öğrendikleri zaman kendilerini bilge zannedecekler, oysaki bilge olmadan bilge zannetikleri için çoğu konuda cahil ve huysuz insanlara dönüşecekler.

PHAİDROS: Sokrates! Mısır ya da başka bir yer hakkında nasıl olur da böyle kolayca sözler uydurursun!

SOKRATES: Sevgil dostum! Zeus'un Dodona'daki kutsal alanındaki meşe ağacının üzerinde yazanların ilk kehanetler oldukları söylenirdi. O zamanki insanlar sizin gibi gençler gibi bilge olmadıklarından gerçeği söylediği için bir taş ya da kayayı büyük bir keyifle dinliyorlardı. Belki de senin açından konuşanın kim olduğu ve nereden geldiği de önemlidir. Çünkü konuşmanın gerçek olup olmadığını bilmek senin açından yeterli değil.

PHAİDROS: Beni eleştirmekte haklısın hem sanırım harfler konusunda Thebaili gibi düşünüyorum.

SOKRATES: Bu durumda ölümden sonra harf sanatında bir eseri olacağını zanneden ve harflerden kalıcı bir şeyler elde edeceğini zanneden kimse epeyce saftır. Yazılı olan şeylerin sadece bir hatırlatmadan fazlası olabileceğini zanneden insan ise Ammon'un söylediklerinden habersizdir.

PHAİDROS: Çok haklısın.

SOKRATES: Evet Phaidros! Yazı denilen şey böylesine tehlikelidir ve resme de epeyce benzer. Resimlerde çizili olanlar da sanki gerçekmiş gibi görünürler. Fakat bir şey sorarsanız sessizce kalırlar. Konuşmalar için de aynı durum geçerlidir, aklı başında olduklarını düşünürsün ancak konuştukları şeyler hakkında soru sorduğun zaman her zaman aynı şeyden söz ederler. Bir konuşma bir kere yazıldıktan sonra her yeri gezmeye başlar. Konuşmayı dinlemek isteyen de, hiç ilgilenmeyen de onunla karşılaşır. Konuşma kiminle konuşması gerektiğinden habersizdir. Eleştiriye uğradığında ya da haksızca eleştirildiğinde

her zaman babasından yardım ister. Çünkü bu tür zorluklarla baş edebilecek ya da kendisini koruyabilecek bir gücü yoktur.

PHAİDROS: Çok haklısın.

SOKRATES: Şimdi soruma yanıt ver: Konuşmanın kardeşi olan başka bir konuşma daha biliyor musun? Bu aynı yöntemle ortaya çıkmış ama daha güçlü olan biridir. 276

PHAİDROS: Nedir bu? Nasıl ortaya çıktığını düşünüyorsun?

SOKRATES: Öğrenen kimsenin ruhunda bilgiyle yazılan, kendisini koruyabilen ve kimlerin karşısında konuşup konuşmayacağını bilen bir konuşmadan söz ediyorum.

PHAİDROS: Bilen bir insanın canlı konuşmasından, yazılı olan şeylere de onun görüntüsü diyebileceğimiz şeylerden söz ediyorsun.

SOKRATES: Evet tam da ondan söz ediyorum. Akıllı bir çiftçi çok iyi bir şekilde göz kulak olduğu ve meyvesini almak istediği tohumları yazın Adonis bahçelerine ekip sonrada sekiz gün boyunca o güzel yeşilliğe bakarak zaman geçirir mi? Böyle yapıyorsa da bunu her zaman olduğu gibi bir bayramın gereği olarak ya da eğlenmek ve zevk almak için yapmaz mı? Öte yandan gerçekten de aklı başında birisiyse tohumları uygun toprağa ekip sekiz ay sonra bütün meyveleri topladığını görmek istemez mi?

PHAİDROS: Evet Sokrates! Aklı başında bir çiftçi böyle davranır. Diğerini ise ancak söylediğin türden insanlar yaparlar.

SOKRATES: Bu durumda adalet, güzellik, iyilik gibi şeylerin bilgisine sahip bir insanın kendi tohumları ko-

nusunda çiftçiden daha az akıllı olabikleceği söylenebilir mi?

PHAİDROS: Söylenemez.

SOKRATES: Yani aklı başında olduğu için kağıt kalemle işi olmaz. Kendini savunamayacak ve gerçeği uygun şekilde öğretemeyecek şekilde yazılar yazmaz.

PHAİDROS: Bu gerçekten akıllıca olmazdı.

SOKRATES: Evet doğru. Tabii ki sadece oyun amacıyla harfleri bahçelerine ekebilir, illa ki yazmak istiyosa yaşlandığı ve hafızası zayıfladığı zaman bazı şeyleri hatırlaması ya da benzeri durumda olanların hatırlaması için yazar. Bir süre sonra meyvelerin yeşil ve yumuşak yapraklarını görmekten zevk duyar. Diğer insanlar farklı eğlencelerle ve ziyafetlerle zaman geçirirken o da zamanını bu bahsettiğim zevklerle geçirir.

PHAİDROS: Evet basit gençlik zevklerine karşılık güzel bir gençlikten söz ediyorsun. Sokrates! Konuşmalar, adalet ve diğer konular hakkında anlatılan hikâyelerden zevk duyan birisinin gençliğidir bu gençlik.

SOKRATES: Tabii ki Phaidros! Bence bu tür konularda ciddi konuşmalar çok daha uygundur. İnsanın diyalektiğe göre hareket etmesi ve buna uygun bir ruha,
277 hem kendisine hem de kendisini ekene yardımı olacak bilgi sözlerini ekmelidir. Bu türden tohumlar verimsiz değildir. Diğer insanların ruhlarında da yeni tohumlar eker ve bu şekilde devam ederler. Bu işlerle ilgilenenleri bir insanın ulaşabileceği en büyük mutluluğa ulaştırırlar.

PHAİDROS: Gerçekten de bu söylediğin çok güzel.

SOKRATES: Phaidros! Bu konuyu netleştirdiğimize göre diğer konuları da netleştirelim.

PHAİDROS: Hangi konulardan söz ediyorsun?

SOKRATES: Lysias'a konuşma yazarı diyerek onu eleştirmiştik, üzerine inceleyip öğrenme isteğine kapıldığımızda buralara kadar gelmemizi sağlayan konulardan söz ediyorum. Yine uygun olan ve olmayan konuşmaları incelemeyi konuşmuştuk. Bu sayede hangilerinin uygun olduğunu hangilerinin uygun olmadığını ayrıntılı bir şekilde inceledik gibi.

PHAİDROS: Ben de aynı fikirdeyim ama yine de bana hatırlatmanı istiyorum.

SOKRATES: Bir insan konuştuğu ya da yazdığı konulardaki gerçekleri bilmiyorsa, nesneleri kendine göre tanımlama, bölme ya da bölünemeyecek kadar küçük parçalara ayırma yeteneğine daha sahip olamamışsa, söylediklerimize uygun şekilde ruhun doğasını kavrayamadıysa, ruhlara uygun olan konuşmaların neler olduğunun farkında değilse, konuşmasını bu söylediğim yönteme göre planlayamıyorsa, karmaşık ruhlara kendileri gibi karmaşık ama uyumlu, sade ruhlara sade konuşmalar yapması gerektiğini bilmiyorsa onun öğretmek ya da ikna etmek temelli olarak bir retorik ustası olması olanaksızdır. Biraz önce konuştuklarımızdan ulaştığımız sonuç buydu.

PHAİDROS: Evet, böyle demiştik.

SOKRATES: Bu durumda konuşma yapan ya da yazan insanın güzel şeylerden mi yoksa çirkin şeylerden mi bahsettiğine ya da yapılan bu işin ne zaman övülüp ne zaman eleştirileceğine ne diyeceğiz? Biraz önce konuştuklarımızdan bir sonuca vardık mı?

PHAİDROS: Nasıl?

SOKRATES: Lysias ya da başka biri gerek kendi işleriyle gerekse de kamusal konularla ilgili yazmış olsun ya da yazacak olsun, eğer yaptığı şey devlet için yararlı, önemli bir şeyse, bu durum insanlar tarafından ifade edilse de edilmese de eleştirilecek bir şeydir. Çünkü rüyada ya da gerçekte adalet ve adaletsizliğin, kötünün ve iyinin bilgisizliği kolayca kaçınılacak bir şey değildir. Çok sayıda insan övgüde bulunsa bile fikrimiz değişmez.

PHAİDROS: Doğru.

SOKRATES: Yazılı konuşmalar sadece bir oyundur, bunlar vezinli de olsalar vezinsiz de olsalar ciddiye alınmamalıdır, bunların ezbere okunması ya da herhangi bir eğitim ve ikna amacı olmadan söylenmesi gerektiğini düşünen insanlara en iyi konuşmaların sadece hatırlatma amaçlı olduklarını ve sadece öğretmenlerin adil, güzel ya da iyi şeyleri öğretmek amacıyla
278 söyledikleri ya da gerçekten de ruhta yazılanların iyi olduklarını hatırlamak gerekir. Sadece bunlar önemsenmelidir. Böylesine konuşmaların konuşmayı hazırlayanın gerçek oğlu olduğu düşüncesine, ayrıca mümkünse bunun kendi içinde olduğuna ve daha sonra da başka ruhlarda ekilen tohumların ürün verip kardeşler doğurduğuna inanılır. Diğer konuşmaların ise herhangi bir önemi yoktur. Evet Phaidros! Her ikimizin de olmak istediği ve bunun için dua ettiği insanlar böyledir.

PHAİDROS: Ben de tam olarak bunu kastediyorum ve bunun için dua ediyorum.

SOKRATES: Neyse, söylevler hakkında konuşup iyice eğlendik. Lysias'a gidip şunları söyle: Nymphelerin nehrine gittik, Musalar'ın sözlerini dinledik ve onla-

rın da Lysias, diğer hitabet ustaları, Homeros, müzik eserlerine söz yazanlara ya da düzyazı olarak bir şeyler kaleme alanlara, Solon'a ve yasa adı verilen söylevleri yazanlara iletmemiz için şunları ifade ettiler: Her kim ki bunları gerçeği bilerek yazdıysa ve yazdıklarını tartışmalar sırasında savunabiliyorsa, her kim diğerlerinin konuşmalarının anlamsız olduğunu gösterebilecekse bu kimse elde ettiği ünvanı yazılarından dolayı değil peşinde koştuğu ciddi işlerden dolayı hak ediyor olacaktır.

PHAİDROS: Bu insanlara hangi ünvanı verirsin?

SOKRATES: Phaidros! Bilge dersek fazla olur gibi, zaten bilge tanrıya yakışan bir ünvandır. Bu insanlara ise "filozof" ya da "bilgeliği seven" gibi bir isim vermek uygun olacaktır.

PHAİDROS: Evet, en güzeli bu.

SOKRATES: Bir de uzunca bir zaman harcayıp, bir şeyler ekleyip bir şeyler çıkararak bir yazı ortaya koyan ve bunun dışında bir başka şey yapmasını bilmeyenler var, bunlara da doğal olarak şair, söylev yazarı ya da yasa yazarı demek uygun değil midir?

PHAİDROS: Uygundur.

SOKRATES: Tamam o zaman bunları ona söyle.

PHAİDROS: Peki sen ne yapacaksın? Senin de arkadaşını savsaklamaman gerekir.

SOKRATES: Hangi arkadaşımdan söz ediyorsun?

PHAİDROS: Adil Isokrates'ten söz ediyorum. Ona ne söylemek istersin? Ona ne diyelim?

SOKRATES: Isokrates daha çok genç sayılır, hem hakkında da sana söylemek istediğim bazı kehanetlerim var. 279

PHAİDROS: Neymiş bunlar?

SOKRATES: Bence Lysias konuşmalarına göre çok daha soylu ve üst düzey bir kişiliğe sahip. Bu nedenle şimdi ilgilendiği hitabet sanatında çok daha başarılı olur ve ileride diğer insanları çok geride bırakırsa buna hiç şaşırmayacağım. Bunlarla da yetinmeyip çok daha tanrısal işlerle ilgilenebilir. Sevgili dostum! Bu adamın karakterinde çok daha soylu şeyler olduğuna inanıyorum. Tanrılardan öğrenip sevgilim Isokrates'e götüreceğim hediyem bu. Sen de diğer haberi sevgilin Lysias'a götürebilirsin.

PHAİDROS: Tamam, hadi bakalım, hava da serinledi, artık gidelim.

SOKRATES: Gitmeden önce buranın tanrılarına dua etmeye ne dersin?

PHAİDROS: Elbette olur.

SOKRATES: Sevgili Pan ve buradaki diğer tanrılara! İçimin güzel olmasını sağlayın ve ayrıca dışımdaki her şeyin içimdeki bu güzel adamla dost olmasını isteyin. Bilge insanların zengin olmalarına inanayım ve kendi zenginliğim bu zenginliği ölçülü insanlardan başkasının taşıyamaması olsun. Phaidros! Başka bir şey eklemek ister misin? Bana kalırsa yeterince şey söyledik.

PHAİDROS: Seninle aynı fikirdeyim, ne de olsa dostlar arasında her şey ortaktır, duana da ortak olmama izin ver.

SOKRATES: Hadi gidelim.

KAYNAKÇA

Anderson, H., *The Argument of Plato*, London, 1935.
Annas, J., *An Introduction to Plato's Republic*, Clarendon Press, Oxford, 1988.
Aristoteles, *Metafizik* (çev. A. Arslan), Sosyal Yayınları, İstanbul, 1996.
Arthur, A. W. H., *Merit and Responsibility: A Study in Greek Values*, Chicago, 1975.
Baldwin, C. S., *Ancient Rhetoric and Poetic*, Macmillan, New York, 1924.
Barker, E., *Greek Political Theory*, Methuen, London, 1964.
Barnes, J., *The Presocratic Philosophers*, Routledge and Kegan Paul, London, 1982.
Bluck, R. S., *Plato's Life and Thought*, London, 1949.
Brandwood, L., *A Word Index to Plato*, Leeds, 1976.
Brandwood, L., *The chronology of Plato's dialogues*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.
Brehier, E., *Histoire de la Philosophie*, vol. 1, *Antiquité et le Moyen-Age*, PUF, Paris, 1983.
Brommer, R., *Eidos et Idea. Etude sémantique et chronologique des œuvres de Platon*, Assen, 1940.
Brun, J., *Platon et L'Académie*, Paris, 1960.
Cevizci, A., *Sokratik Diyaloglarda Yöntem* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 1984.
Cevizci, A., (der), *Platon Felsefesi Üzerine Araştırmalar*, cilt 1: İdealar Kuramı, Ankara, 1989.
Cevizci, A., *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, 4. Baskı, Asa Kitabevi, Bursa, 2006.
Coplestone, F., *A History of Western Philosophy*, 5th edit., 1. cilt, Burns Oates and Washbourne Ltd., London, 1966.
Dherbey, G. R., *Les Sophistes*, PUF, Paris, 1985.
Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (çev. Candan Şentuna), YKY, İstanbul, 2003.
Dodds, E. R., *Plato's Gorgias*, Oxford University Press, Oxford, 1971.
Eflatun, *Büyük Klasikler: Eflatun I*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, Ocak 1974.
Eflatun, *Büyük Klasikler: Eflatun II*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, Ocak 1975.
Eralp, H. V., *Platon I, Hayatı, Eserleri, Sokratik Diyaloglar*, İstanbul, 1953.
Frazer, J. G., *The Growth of Plato's Ideal Theory*, New York, 1930.
Friedlander, P., *An Introduction to Plato* (trans. by H. Meyerhoff), New York, 1958.
Furley, D. J., "Homer", *The Encyclopedia of Philosophy* (ed. by P. Edwards), vol. 4, Macmillan Comp., New York, 1967, ss. 61-63
Gould, T., *The Ancient Quarrel Between Poetry and Philosophy*, Princeton University Press, Princeton, 1990, s. 35.
Görgemanns, H., *Platon*, Heidelberg, 1994.
Griswold, C., "Platon on Rhetoric and Poetry", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. N. Zatla), http://plato.stanford.edu archives/fall 2005/entries.
Grube, M. A., *The Trial and Death of Socrates*, Indianapolis, 1975.
Guthrie, W. K. C., *Socrates*, Cambridge University Press, Cambridge, 1971.
Guthrie, W. K. C., *A History of Greek Philosophy*, vol. IV, *Plato, The Man and His Dialogues: Earlier Period*, Cambridge, Cambridge University Press, 1975.
Güzey, K., "Platon Felsefesinin Toplumsal Kökleri" *Felsefe Dergisi* (1988/1), ss. 11-24.
Hare, R. M., *Plato*, Oxford University Press, Oxford, 1982.

Havelock, E. A., *A Preface to Plato*, Harvard University Press, Cambridge, 1982.
Hintzen, B., *Das Partizip Praesens in Ciceros Reden unter Einbeziehung des Partizip Perfekt der Deponentien*, Münster-New York, 1993.
Irwin, T., *Plato's ethics*, Oxford University Press, New York, 1995.
Jaeger, W., *Paideia: The Ideals of Greek Culture* (trans. by G. Highet), 3 vols., New York, 1934.
Karasan, M., *Eflatun'un Devlet Görüşü*, MEB, İstanbul, 1947.
Kerferd, G., "Hippias", *The Encyclopedia of Philosophy* (ed. P. Edwards), MacMillan Comp., New York, 4th vol., 1967, ss. 5-6.
KÇAK; Klasik Çağ Araştırmaları Kurumu, *Sempozyum II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.
Kraut (ed.), *The Cambridge Companion to Plato*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992.
Ledger, G. R., *Re-Counting Plato: A Computer Analysis of Plato*, Oxford University Press, New York, 1990.
Levinson, R. B., *In Defense of Plato*, Cambridge, 1953.
Liddle H. G., - R. Scott, *Greek Lexicon*, Revised Edition by H. Stuart Jones, Oxford, 1973.
Macdowell, D., *The Law in Classical Athens*, Ithaca 1978.
Mansion, S., *Le Jugement d'Existence chez Aristote*, Louvain, 1972.
Maranhao T. (ed.), *The Interpretation of Dialogue*, Chicago University Press, Chicago, 1990.
Martinez, J. A., *A bibliography of writings on Plato*, San Diego, 1978.
Most, G. W., "Hesiod", *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. Craig), Routledge, New York, 2000, s. 351.
Most, G. W., "Homer", *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. Craig), Routledge, New York, 2000, s. 361.
Murray, P., *Plato on Poetry*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.
Nadaff, R. A., *Exiling the Poets: the Production of Censorship in Plato's* Republic, University of Chicago Press, Chicago, 2002.
Paksüt, F., "Platon'da Ahlak ve Eğitim", *KÇAK* II, ss. 78-93
Peters, P. E., *Grek Felsefesi Terimleri* (çev. H. Hünler), Paradigma Yayınları, İstanbul, 2004.
Platthy, J., *Plato. A critical Biography*, Santa Clauss, 1990.
Platon, *Œuvres Complètes* (traduction par V. Cousin), Paris, 12 cilt, 1922-40.
Platon, *Yasalar* (çev. C. Şentuna – S. Babür), Ara Yayıncılık, İstanbul, 1988.
Platon, *Sokrates'in Savunması* (çev. A. Cevizci), Sentez Yayınları, Bursa, 2008.
Platon, *Devlet* (çev. S. Eyüboğlu- M. A. Cimcoz), İş Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
Platon, *Mektuplar* (çev. F. Akderin), Say Yayınları, İstanbul, 2010.
Rosen, S., *The Quarrel Between Philosophy and Poetry*, Routledge, Chapman and Hall, New York, 1988.
Ross, D., *Plato's Theory of Ideas*, Oxford University Press, Oxford, 1951.
Santas, G. X., *Socrates: Philosophy in Plato's Early Dialogues*, Routledge and Kegan Paul, London, 1979.
Saunders, T. J., *Introduction to Ion*, Penguin Books, London, 1987.Shorey, P., *The Unity of Plato's Thought*, Chicago University Press, Chicago, 1903.
Shorey, P., *What Plato Said?*, Chicago University Press, Chicago, 1933.
Stenzel, J., *Plato's Method of Dialectic* (trans. by D. J. Allan), New York, 1973.
Taylor, A. E., *Plato: The Man and His Work*, 7th edit., London, 1971.
Versenyi, L., *Sokratik Hümanizm* (çev. A. Cevizci), 3. Baskı, Sentez Yayınları, Bursa, 2007.
Vlastos, G. *Studies in Grek philosophy*, II. *Socrates, Plato and their tradition* (ed. by D. W. Graham), Princeton, N. J., 1995.
Vogel, C. J. De, *Rethinking Plato and Platonism*, Leiden, 1986.
Wedberg, A., "İdealar Kuramı", *Platon'un Felsefesi Üzerine Araştırmalar*, cilt 1. *İdealar Kuramı* (der. A. Cevizci), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990.
Zeller, E., *Grek Felsefesi Tarihi* (çev. A. Aydoğan), Say Yayınları.